

düşünüm

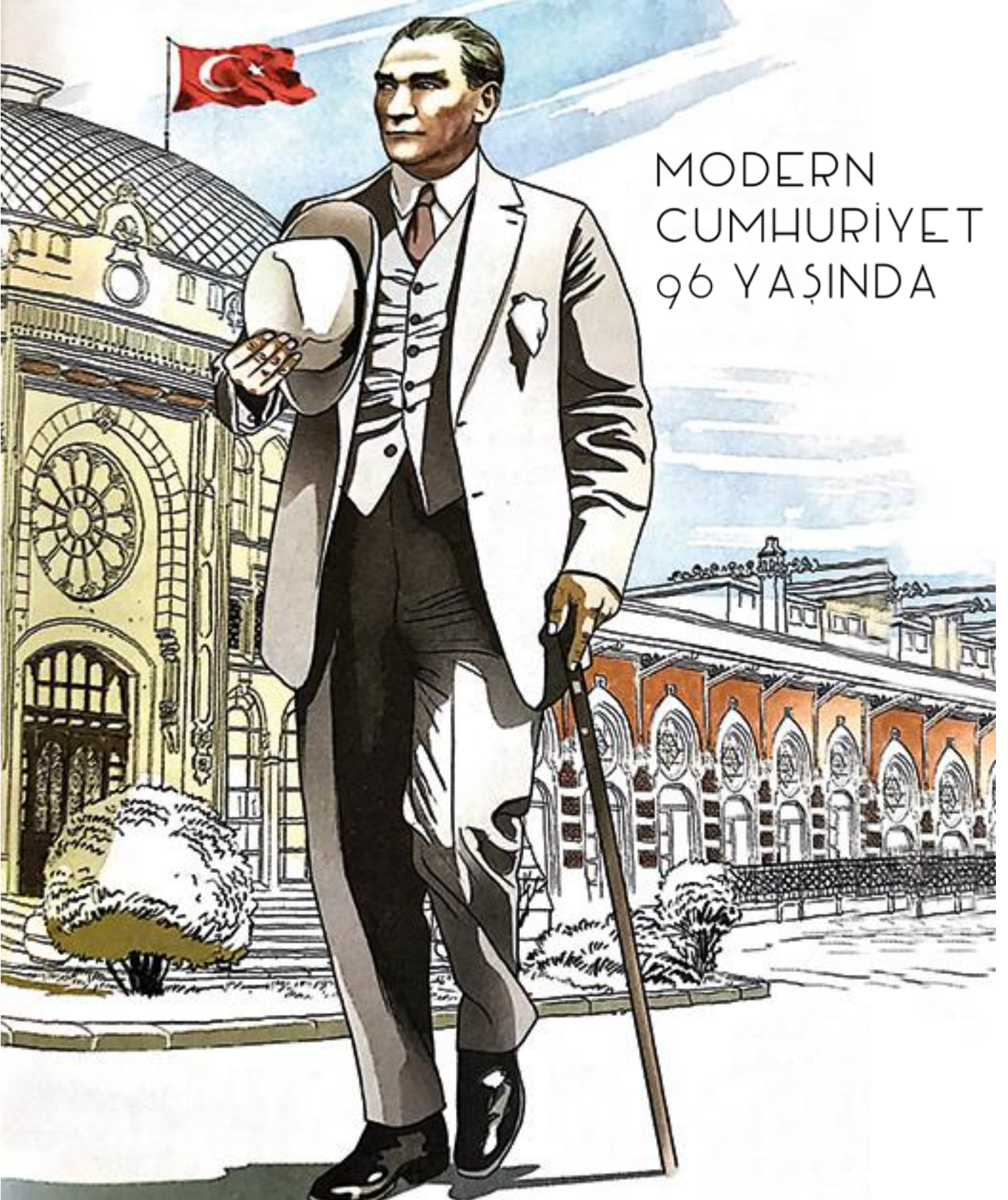

Statik Değil Dinamik
Bir Kemalizm İçin

S. 16 / Ekim-Kasım 19'

İki aylık dijital düşünce ve kültür dergisi

MODERN
CUMHURİYET
96 YAŞINDA

düşünüm

İki aylık dijital düşünce ve kültür dergisi

Yıl: 2019 | Sayı: 16

Düşünüm Dergisi

dusunumdergisi.com

Yayın Yönetmeni

Furkan Kayabaşı

Editör

Buse Mızrak

Yayın Kurulu

Furkan Kayabaşı
Buse Mızrak
Ömer Kaya
Onur Polat
Mert Can Yıldız
Semih Demirtaş
Ece Özünç

Görsel Tasarım ve Yayım

W7 Kreatif

SUNUŞ

Atatürkçü Düşünce Topluluğu olarak, Kemalist Düşünce'nin Türkiye için tükenmeyecek umut ve daimi yol göstericisi olduğuna inanıyor, ortak değerlere sahip arkadaşlarımızla birlikte emin adımlarla Kemalist kadrolar oluşturmak için gerçekçi, tutarlı, bilgili ve direktken olmamız gerektiğini biliyoruz.

Bu bağlamda örgütsel birikim gösterme ve kurumsallaşma amacıyla olan üyelerine, akademik, kültürel ve ilkesel gelişim alanlarında fayda sağlamayı amaç edinen bir topluluğuz.

Dolayısıyla bu dergi, mücadeledeki düşünsel varlığını bir adım daha ileriye götürebilmek için bilimle, sanatla, felsefeyle ve bunları temel alan her türlü düşünsel eylemle kendisini geliştirmesi gerektiği bilincine sahip bir topluluğun üretkenliğidir.

"Eğer bir milletin
kurtarıcıya gereksinimi
yoksa artık millet olmuştur.
Sakın kurtarıcı bekleme;
yoksa sana karşı olan vazifemi
yapamadım sayarım."

Mustafa Kemal Atatürk

Uludağ Üniversitesi
Atatürkçü Düşünce Topluluğu'nun
Yayın Organıdır.

Düşünüm Dergisi

dusunumdergisi.com

dergi@dusunumdergisi.com

[Twitter](#) [Facebook](#) [Instagram](#) /dusunumdergisi

U.Ü. Atatürkçü Düşünce Topluluğu

adt.uludag.edu.tr

adt@uludag.edu.tr

[Twitter](#) [Facebook](#) [Instagram](#) /uludagadt

İÇİNDEKİLER

4 Gelecek Nasıl Gelecek?
Buse Mızrak

5 Kavramlar Üzerine Denemeler: Akıl
Furkan Kayabaşı

6 Uluslararası Suç Olarak Soykırım ve Bosna Örneği
Semih Demirtaş

10 2019 Yerel Seçimleri
Mert Can Yıldız

13 Röportaj: Şehir Hastaneleri
Prof. Dr. Kayıhan Pala

16 Endoktrine Hayat
Atakan Perçin

17 Tiranlıkla Mücadele Üzerine
Onur Polat

19 Kitap İncelemesi: Necip Hablmitoğlu - Köstebek
Mert Can Yıldız

20 Anılarla Atatürk
Yayın Kurulu

Birçok çevrede akıl tutulması ya da akıl çıkmazı gibi durumlardan bahsedildiğini görüyoruz. Aklın sınırlarını aşan şeyler üzerine düşünmeyi reddetmesi gerektiğinden, onların asla kavranamayacağından, dolaşımaması gereken birtakım alanların olduğundan. Öncelikle tüm bu alanların halihazırda birileri tarafından, yani yine akıl tarafından açılmış alanlar olduğunu teslim etmemiz lazım.

Akıl tutulması diye bir şeyin olması mümkün değildir. Bilakis bu durumu savunan kimsenin akli, bizzat kendisinin çalışmadığını kanıtlamak üzere harıl harıl çalışmaktadır. Bu bir paradoks mudur? Hayır, olsa olsa akıl tutulması yaşadığını iddia edenin ısrarıdır.

İnsan, aklını kullanmadan edemeyen adeta bir problem çözme varlığıdır. Sanatta, felsefede, mitlerde, teolojide akıldışı hiçbir unsur olamaz. Ancak yeterince aydınlatılmamış, iyice temellendirilmeden ortaya atılmış kavramlar ya da temellendirilme esnasında kestirme yola sapılmış kavramlar olsa gerek.

Akıl insanın kendisini en kaybettiği anda bile hala çalışmakta ve problem çözmeye çabalamaktadır. Aksi halde bu gibi durumlarda aklın kontrolünün başka birtakım güçlerin (mesela cinlerin) eline geçiyor olduğunu kabul etmek durumundayız. Peki insan uykudayken bile birtakım zihinsel aktiviteler (mesela yaşantıların ve tecrübelerin kategorilenmesi, birbiriyle ilişkilendirilmesi) devam ediyorken bizim aklın denetimini kaybetmemiz ya da aklın sınırları dışına çıkışımız nasıl temellendirilebilir?

Akıl o anki koşulları, bir problemi ya da bir olguyu halihazırda kullandığı paradigmasıyla çözümleyemeyince veya işlenecek verilerden (yani tecrübelerden) yoksun ise ya da bunları birbiriyle bağdaştıramıyorsa akıl tutulması dediğimiz şeyi yaşar. Bu da aklın paradigma devriminin ilk aşamasıdır. Aklın amacı ve doğası bu tutulmayı aşmaktır. Akıl en çok bu tutulma anlarında çalışır derken bunu kastediyordum.

Çünkü akıl artık bu noktada kullandığı metotlara, elindeki verilere, bunları işleyiş biçimine, dolayısıyla kendine yönelmiştir. Problemi varsayılan yollarla çözemediğini, üzerinde çalıştığı şeyi anlamlandıramadığını gördüğü anda bunu aşmak için kullandığı malzemeleri gözden geçirecektir. Bu malzemeler duyumlardan oluşan kendi özgün tecrübeleri olabilir. Başka kaynaklardan haber aldığı, kendine yabancı tecrübe verileri olabilir. Bunların kaynağını, doğruluğunu kontrol etmek ister ve gerekli gördüğü müdahaleleri yaparak sağlamasını alır (sözüm ona yanlış verileri doğrularıyla düzelterek ya da gözardı ederek, birbiriyle bağlantılarını yeniden düzenleyerek, yeniden kategori ederek, vs).

Bundan sonra hala problemin devam etmesi halinde akıl kullandığı yöntemi, ki kanaatimce buna bir ölçüde yaklaşım da diyebiliriz, gözden geçirmek isteyecektir. Bu aklın ne hazır ne de alışkın olduğu yeni bir haldir. Dolayısıyla sancılıdır. Akıl tutulması yaşadığını iddia eden kimseler tam da bu anlarda bu sancıyla baş etmekten kaçınan kimselerdir. Bu noktada sorunun çözülemez olduğunu kabul ederek bu sancıdan kaçınmayı

yeğleyebilirler. Hazırda mevcut başka birtakım paradigmaların kabulüne yönelebilirler. Probleme yaklaşım noktalarını kısıtlayıp bakış açılarını daraltarak kısmi bir çözüm getirme yoluna girişebilirler. Mevcut paradigmalarından vazgeçmeyerek problemi kendi yetersiz akıl yürütmelerine uydurmaya çalışabilirler, dolayısıyla problemi çarpıtmaya ve olduğundan başka bir şey gibi göstermeye girişebilirler. Ama problem bütün halinde çözülmeyen hala oracıkta beklemektedir. Problem çözüldüğünde bile evrimleşerek mevcudiyetini kendisi ya da başka bir problem üzerinden devam ettirecektir.

Problemlerle gerçek mücadele girişimlerine baktığımızda ise, bu devrime (yani paradigma değişimine) doğru yol alan süreç bazen farkında olmadan girdiğimiz bir süreçtir. Sanırım Descartes'in ya da diğerlerinin açık ve seçik bir biçimde yakaladığı varlıklardan kastettiği şey aslında tam da bu problemi çözmeye başarıya ulaşmış yeni paradigmaları yakaladığı anlardı.

Çünkü çoğu kez doğru paradigma, vardıracağı sonucun ışığıyla birlikte görünür. En nihayetinde aklın doğasını yine bizzat akli kullanarak reddetmek ya da önemsiz görmek A'nın A olmadığını söylemeye benzer; ya da A'nın A hakkında söz söylemesinin gereksiz olduğunu söylemeye. Peki kendisi hakkında söz söylemekten kaçınan hatta bunu tabulaştıran A, B ve C'ler üzerine söz söyleme hakkını nereden alacaktır?

Giriş

Uluslararası örgütlerin yaptırım gücünün kimi zaman etkisiz kalabildiğini görürüz. Egemen eşitliğini ilke olarak benimseyen bulunduğumuz sistemde, uluslararası suçlar karşısındaki yaptırım zayıflığı ya da eksikliği bazı devletlerin uluslararası suça eğilimini arttırabilir. Halihazırda devletler ve uluslararası örgütler tarafından müdahale edilen uluslararası suçlara baktığımızda bile bu müdahale karşısındaki eleştiriler ve konular, çıkar üzerine olmuştur. Böyle bir durum içerisinde uluslararası suçların yargılanması ve cezalandırılması hayati önem taşır. Üstelik soykırım kavramının ve suç olarak kabulünün 20. yüzyıl olduğunu göz önüne alırsak tanımı anlamada güçlük yaşanacağını tahmin edebiliriz. Tanım karmaşası içerisinde uyumsuzlukların ardı arkası kesilmemiştir.

Bunun yanı sıra tarihe baktığımızda bazı devletlerin kendi kişisel çıkarları uğruna toplu kıyımlara başvurması kimi mezheplerce hiç dile getirilmemiştir. Bazı uyumsuzlıklardan yararlanarak kavramlar yine çıkarlar doğrultusunda eleştirilmiş, üstü kapanmaya çalışılmıştır. Bu uyumsuzlukları kullanarak suçları ya da haksız kuvvet kullanımını meşrulaştırılmak denenmiştir.

Uluslararası Suç ve Birleşmiş Milletler

Uluslararası ilişkilerin doğuşu olarak kabul edilen Westphalia Barış Antlaşmaları ile ortaya çıkış süreci başlayan ulus devlet kavramı sınır siyasetini kaçınılmaz bir hale getirmiştir. Sınır siyaseti

yapmayan devletler yok olmaya yüz tutmuş, ulus devlet yeni kurulan sistemde başat aktör haline gelmiştir. Uluslararası kavramı tarihte ilk defa Jeremy Bentham tarafından 1780 yılında "An Introduction to the Principles of Morals and Legislation" adlı eserinde¹ iç hukukla dış hukukun ayırımı yapmak için kullanılmıştır. Sınır siyaseti ve uluslararası kavramıyla devletlerin güvenlik sorunu farklı bir boyut kazanmıştır. Bu güvenlik sorunu uluslararası suçların yeri daha çok vicdani kısımdadır. Uluslararası suç kavramını tam olarak tanımlayan bir düzenleme yoktur.²

Uluslararası suçlar uluslararası toplumun varlığını ve düzenin devamlılığını ortak tehdit eder.³ Tehditle başa çıkabilmek için uluslararası barış ve güvenliğinin korunmasında bir üst otorite zaruridir. Ancak sistemin anarşik yapısı nedeniyle pek mümkün değildir. Bu amaçla barış ve güvenliğinin korunması için hareket eden uluslararası örgütler kurulmuştur. Bunlardan biri olan Milletler Cemiyeti kısmen başarılı olsa da İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla artık amacını yerine getiremez hale gelmiştir. Milletler Cemiyeti'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında 43 üyesi kalmış, Birleşmiş Milletler'in (BM) kurulması ve 10 Ocak 1946'da çalışmalarına başlamasıyla 18 Nisan 1946'da kendisini feshetmiştir.⁴

1 Barış Özdal ve R. Kutay Karaca, "Diplomasi Tarihi I", Bursa, Dora Yayınevi, 2018, s.104

2 Erdem İzzet Külçür, "Uluslararası Suçlar, Sınırşan Suçlar Ve Yabancılaşma Kavramı"

Larına Dar Ve Geniş Anlamda Bir Bakış", Suç ve Ceza Ceza Hukuku Dergisi, Sayı 1-2, Ağustos 2017, s.14

3 İbid, s.12

4 Erdem Denk, "Birleşmiş Milletler Sistemi", Ankara,

BM San Francisco'da 1945'te toplanan konferans sonrasında imzalanan kurucu antlaşmasıyla evrensel bir örgüt niteliğindedir. BM için 1945'ten bu yana küresel bir savaş olmadığından ötürü başarılı olduğu söylenebilir. Kuruluş amacı Milletler Cemiyeti gibi uluslararası barış ve güvenliğinin korunmasıdır. Bu amaç doğrultusunda savaşları ve barışa yönelik tehditleri önlemek, ülkeler arasında dostane ilişkiler kurmak ve uluslararası ekonomik ve sosyal işbirliğini sağlamak konularında da işlevseldir.⁵

BM'de Güvenlik Konseyi özel yetkili organ niteliğindedir ve barış ve güvenliğinin sağlanması, korunmasındaki sorumluluk Güvenlik Konseyi'ne aittir.⁶ Güvenlik Konseyi'nin bu alanda yaptığı düzenlemeler hayati değer taşır. Zaten konseye gelen eleştirilerin başlangıç noktası uluslararası barışa karşı gelişen olaylara müdahale etme, etmeme/edememe durumundadır. BM Kurucu Antlaşması'nın 2. maddesinin 4. Paragrafındaki her türlü şiddetin yasaklanması konusunda farklı yorumlamalardan oluşan uyumsuzluklar eleştirilerin temelidir.

Başta da belirtildiği gibi uluslararası topluma ortak tehdit durumlarında kuvvet kullanımı yasağı genişletilebilir. İstisnai durumlarda kuvvet kullanımı haklı olabilir. Hukuka aykırı kuvvet kullanımı saldırı amaçlıdır ve istisnai durum meşru müdafaa hakkıdır.⁷ Barışın ve güvenliğinin

Siyasal Kitabevi Yayını, 2015, s.127

5 Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa>

6 Denk, op.cit., s.228

7 Sercan Reçber, "İnsancıl Müdahale ve Koruma Sorum-

korunması nezdindeki devletlerin, uluslararası örgütlerin haklı kuvvet kullanımı müdahalelerine insancıl müdahale ve koruma sorumluluğundan bahsedebiliriz. İnsancıl müdahale bir devlette insan haklarının ağır ihlali ve hukuk kurallarının çiğnenmesi halinde başka devletler veya uluslararası örgütler tarafınca izne gerek uymaksızın kuvvet kullanımınıdır. İnsancıl müdahaleye ilişkin eleştirilerin dayanağı ise BM'nin genel ilkelerinden biri olan içişlerine karışmama ilkesine dayanır.⁸ Eleştirilere ve Güvenlik Konseyi'nin sınırsız takdiri ile veto yetkisinin arkasına sığınan bazı devletler uluslararası topluma tehdit olacak hareketleri gerçekleştirebilir. Böyle bir durum 1999 yılında karşımıza çıktı. NATO, Sırbistan'ın insan haklarını ağır ihlal etmesiyle Kosova'daki Arnavutlar için harekete geçti. 78 gün süren bombardımanın ardından Yugoslav lider Slobodan Milosevic barış şartlarını kabul etmek zorunda kaldı. Daha sonra 2000 yılında NATO'nun Kosova'ya müdahalesi değerlendirildi. Kosova Üzerine Bağımsız Komisyon'un raporunda müdahalenin yasal olmadığı fakat meşru olduğu kararlaştırıldı.⁹

BM'nin insan kıyımlarının önünü alınamaması ile insancıl müdahale üzerine tartışmalar daha da sertleşti. Bu tartışmalar sonucu BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın "insanlığın ortak ilkelerini çiğneyen ağır ve sistematik insan hakları ihlaline karşılık ne yapılabilir" sorusuyla koruma sorumluluğu karşımıza çıktı.¹⁰ Kavram müdahale içermediği için yumuşak ve kabul edilebilir bulundu. Buna göre her devlet kendi bölgelerinde insan haklarının korunmasından sorumludur, korumayı gerçekleştiremeyen devletlere karşı birlik içinde önlemler alınması gereklidir.

Soykırım Suçu

Soykırım kavramı 20. yüzyıla ait yeni bir kavramdır. Soykırım kelimesi lingüistik açıdan Yunanca soy anlamına gelen genos ile Latince katletmek anlamına gelen cidium kelimesinin birleştirilmesiyle Raphael Lemkin tarafından oluşturulmuştur.¹¹ Soykırım suçu yeni tanımlanmış, önlenmesi gerektiğine

luluğu", https://www.academia.edu/38441203/%C4%B1_M%C3%BCdahale_ve_Koruma_Sorumlulu%C4%9Fu.docx, (ET: 08/06/2019), s.4

8 Denk, op.cit., s.253

9 Reçber, op.cit., s.10

10 Denk, op.cit., s.261

11 <https://www.wikizero.com/tr/Soyk%C4%B1r%C4%B1m> (ET: 09/06/2019)

karar verilmiş bir suçtur. BM Genel Kurulu tarafından 1948 tarihli "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Sorumluların Cezalandırılması Sözleşmesi" kabulü ile soykırım uluslararası suç olarak tanımlanmıştır.¹² Türkiye Sözleşmeyi 23 Mart 1950'de onaylamıştır. 5630 Sayılı Onay Kanunu 29 Mart 1950 gün ve 7469 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Sorumluların Cezalandırılması Sözleşmesi'nin 2. maddesine göre "ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biri, soykırım suçunu oluşturur.

- a) Gruba mensup olanların öldürülmesi;
- b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi;
- c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracağı hesaplanarak yaşam şartlarını kasten değiştirmek;
- d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak;
- e) Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek;"

Soykırım Suçu işlenen devletin ülkesindeki uluslararası bir ceza mahkemesinde yargılanır ve zaman aşımına uğrayamaz.¹³ Soykırım yapılması adına işbirliği yapmak, soykırım yapılması adına kışkırtmak, soykırımı teşebbüs etmek ve soykırımı iştirak etmek eylemleri de cezalandırılır. Soykırım eylemi ve bu belirtilen eylemler siyasal suç olarak kabul edilmez. Sözleşmeciler devletler suçluların iadesini üstlenir. Soykırım suçunun kanıtlanmasında şart olarak görülebilecek olgu özel kasıttır. Bu manevi unsur soykırım suçunu diğer suçlardan ayıran temel özelliktir. Gruba karşı planlı fiziksel veya zihinsel şiddetin varlığı araştırılır. Bu araştırmada suç eylemini işleyenlerin eylem hakkındaki kayıtlı konuşmaları, belgeleri ya da görüntülerinden yararlanılır. Soykırım suç eyleminin bir gruba karşı işlenmesinden ötürü taraflarca grubun ortak bir değeri, kimliği ve ötekilerinden ayrıldığına yönelik bilincin farkında olunmalıdır. Soykırım suçu grup üyelerinin o varlıkta ve gruba dahil oldukları için özel kasıtle işlenir. Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi başkanlığını yapan Cassese soykırım için "mağdurun kişiliksizleştiril-

12 Kamuran Reçber, "Uluslararası Hukuk", Bursa, Dora Yayınevi, 2018, s.273

13 İbid, s.275

mesi" demiştir.¹⁴ Bu bağlamda failin özel kasit ile yalnız grubun etnik kökeninden, dininden, ortak değerinden, kültüründen vb. gibi özelliklerinden hoşlanmadığı için için gruba karşı soykırım suçu işlediğinde değinilmiştir. Duruma örnek olarak Jelasic Davası'nı verebiliriz. Sırp Adolf lakaplı Goran Jelasic, Sırp milisleriyle birlikte yüzlerce Hırvat ve Bosnalı Müslümanları öldürüp yaralamaktan yargılanmış, yargılamada ispat niteliğinde Jelasic'in her yerde söylediği Müslümanlardan nefret ettiği ve öldürmek için şehre geldiği söylemleri kullanılmıştır.¹⁵

Bu sözleşmede soykırım suçunun maddi unsuru da çeşitli tartışmalar yol açmıştır. Suçun maddi unsuru sözleşmenin ikinci maddesinde tanımlanmış, tanımlanmış anlamını gerçekleştirmeye yönelik davranışlardır.¹⁶ Maddi unsuru fiilen gerçekleştirme haricinde ihmali de suçtur. Yine maddi unsur konusunda tartışılan konu grubun niceliğidir. Soykırım suçunun grubun tamamına değil de bir kısmına karşı işlendiğinde alınacak tutum ve kararlar net değildir.

Kitle imha silahlarının teknolojik gelişimi ve 2. Dünya Savaşı sonrasında öldürme güdüsü ilerlemiş ve öldürme imkanı kolaylaşmıştır.¹⁷ Soykırım suçu üzerine yapılan çalışmalar ancak Soğuk Savaş dönemi sonrasında sistemde oluşan açıklık ve şeffaflık ilkeleriyle hızlanmıştır. Bu döneme kadar soykırım kavramı üzerine ilgi yok denecek kadar azdır. Yahudilerin siyasal etkinliğinin 2. Dünya Savaşı sonrasındaki yapıda artmasıyla kavram biraz daha dile getirilir hal almıştır. Bunun sebebi özellikle 2. Dünya Savaşı sırasında Nazilerin Yahudilere karşı toplu kıyımları olmuştur. Yahudilerin savaş sonrasında sistem içerisinde bir lobi oluşturabilmesiyle soykırım kavramına ilgi artmıştır. Başta da söylendiği gibi soykırım kavramı bazı devlet ve sistem çıkarları uğruna nüfuzlu kişiler tarafından farklı yorumlanabiliyor. Lobicilik sayesinde yine soykırım kavramı geçmişte 44. ABD Başkanı Barack Obama tarafından sözde Ermeni soykırımı vaadiyle seçim çalışmalarına

14 Serhat Sinan Kocaoğlu, "Suçların Suçu Soykırım", https://www.academia.edu/1204357/Su%C3%A7lar%C4%B1n_Su%C3%A7u_Soyk%C4%B1r%C4%B1m, s. 153, (ET:10/06/2019)

15 İbid, s. 154

16 Ozan Değer, "Soykırım Suçu ve Devletin Sorumluluğu: Uluslararası Adalet Divanı'nın Bosna-Hersek v. Sırbistan-Karadağ Kararı", Uluslararası İlişkiler, Cilt 6, Sayı 22 (Yaz 2009), s. 70

17 Ebru Çoban, "Uluslararası Hukukta Soykırım Suçu ve Suça Zemin Hazırlayan Toplumsal Yapılar: Ruanda Örneği", Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 17 (Bahar 2008), s. 49

konu olmuş, Ermeni Tehciri kişisel çıkarlar uğruna yanlış yorumlanmıştır.

Bosna Örneği

Bosna Soykırımı kavramı eski Yugoslavya'nın parçalanma dönemindeki 1992-1995 tarihli Bosna Savaşı'nda Sırp güçlerinin Srebrenitsa ve Jepa'daki katliamları için kullanılır. 1990 yılında Bosna-Hersek içerisindeki nüfusun %44'ünü Müslümanlar oluşturuyor, Yugoslavya Komünist Partisi'nin iktidardaki öncülüğü sonlanınca Boşnak, Sırp ve Hırvat gerilimi sahne alıyordu.¹⁸ 1990 sonunda yapılan seçimlerde oyların %38'ini alan Müslüman Boşnakların Demokrat Eylem Partisi (DEP) 86 sandalye ile meclisteki en fazla milletvekili sayısına sahip oldu. DEP lideri Aliya İzzetbegoviç yazdığı İslam Beyanamesi kitabı yüzünden 7 yıl hapse mahkum edilmişti. İzzetbegoviç'in planlaması Müslüman nüfusun güvenliği için Boşnak, Hırvat ve Sloven işbirliğinden yanaydı. Fakat Hırvatistan ve Slovenya'nın Yugoslavya'dan ayrılması Bosna-Hersek'i Sırp tehdidi ile karşı karşıya bırakacaktı. Sırp Milli Konseyi'nin Bosna'daki Müslümanlara karşı Müslümanlaştırılmış Sırp yaklaşımı gerilimi iyiden iyiye yükseltti. Eski dini Hristiyanlığa dönmeyen Boşnakları Anadolu'ya süreceklerini söylediler. Buna karşın İzzetbegoviç'in ise bir arada yaşamaya ve bölünmezliğe karşı iyimser yaklaşımı sürüyordu. Her şeye rağmen bu karmaşada 1990ların sonunda en önemli çatışma alanının Bosna-Hersek olacağı kendini belli etmişti.¹⁹ Yugoslavya'da bağımsızlık hareketi ile Cumhuriyetlerin Federasyondan ayrılmasını istemeyen, Yugoslavya toprak bütünlüğünün teminatı olarak görülen Federal Ordunun çoğunluğu Sırlardan oluşuyordu.²⁰ Sırbistan bunun haricinde Avrupa'nın en büyük dördüncü ordusu JNA'na sahipti. Buna dayanarak seçimlerden hemen sonra Bosna-Hersek'in egemenliği ve bölünmezliğini vurgulayan önergeye tam sertlikte karşı çıktı. Sırbistan'ın bu çıkışı Sırp milliyetçiliği tehdidinin kanıtı niteliğindedi.²¹ Boşnakların Federasyon içindeki güvenin belkemiği olarak gördükleri Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığı ile seçim yapmaları gerekiyordu. Ya

18 İrfan Kaya Ülger, "Yugoslavya Neden Parçalandı", Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 2016, s.125

19 Tanıl Bora, "Milliyetçiliğin Provokasyonu Yugoslavya", İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2018, ss.152-155

20 Ülger, op.cit., ss. 139-140

21 Nesrin Kenar, "Bir Dönemin Perde Arkası Yugoslavya", Ankara, Palme Yayıncılık, 2005, s.168

Sırp çıkarlarına güvenilip aynı şartlarda devam edilecek ya da bağımsızlığa gidilecekti. Bosnalı Sırlar ayrılığın sonu getireceğine inanıyorlardı. Buna karşılık Boşnaklar ve Bosnalı Hırvatlar bağımsızlıktan başka seçenek düşünmüyorlardı. Cumhurbaşkanı İzzetbegoviç 15 Ekim 1991'de bağımsızlık kararı aldı ve 29 Şubat 1992'de halkoylamasına sunuldu. Çıkan sonuç Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin kurulmasından yanaydı. Bu sonuçla birlikte ABD, Avrupa Topluluğu ve Türkiye yeni devleti hemen tanıdı. Bosna-Hersek Cumhuriyeti BM'ye kabul edildi.²² Ardından 27 Mart 1992'de Sırp milletvekillerinin Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etti. Bosna-Hersek iç savaşı başladı. Bosna kökenli Sırp komutanların önderliğindeki milisler Müslüman kasabalarını ele geçirmeye başladı. Bu çerçevede ilk kayıplar Bijeljina kasabasında beş bine kadar insanın öldürülmesiyle başladı ve kasaba düştü. Federal Ordu'nun da desteğiyle Foça, Vişegrad, Vlasenica ve Bratanuc şehirlerinde Müslüman nüfusa karşı kıyımlar devam etti. 1992 Nisan'ında Bosna-Hersek başkenti Saraybosna kuşatıldı ve kuşatma sırasında 1993 yılına kadar sekiz bin kişi öldü, elli bin kişi yaralandı.²³ İzzetbegoviç'in uluslararası toplumdan müdahale isteği hep havada kaldı. BM'nin 1992 dönemindeki yaptırım yetersizliği ve otorite boşluğuyla Bosnalı Hırvatlar da 7 Temmuz tarihinde bağımsızlığını ilan etti. İki taraflı süren iç savaş bir anda Bosnalı Sırlar, Bosnalı Hırvatlar ve Bosna-Hersek arasındaki üç taraflı topyekün savaşa dönüştü. Bunun en temel sebebi BM'nin o yıla dek en büyük yaptırım olarak Sırların etnik temizleme, toplu kıyımına karşı kınama kararı almasıdır.

Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin ilanı ve BM'nin yeni devleti tanınmasıyla Yugoslavya'ya uygulanan siyah ambargosunun Bosna-Hersek üzerinden kaldırılması talep edildi. Ancak BM bu teklifi konjonktür göz önüne alıp Sırların BM askerlerine saldırabileceği olasılığı üzerine kabul etmedi. BM'nin buna benzer her türlü çekincesi müdahale etmemesi olayları daha da kızıştırdı. Sırp milislerinin Müslüman Boşnak grubuna uyguladığı, Sırp lider Radovan Karadžić ve Sırp komutanların sistemli olarak planlanmış saldırılarla gerçekleşen etnik temizliğe BM 1992 Mayıs tarihine kadar çekimser davrandı. Bu tarihte de ancak Sırbistan ve Karadağ'a Bosna'daki savaşı taraflı destekleyip yardımda bulunduğu için

22 Ülger, op.cit., s. 148

23 İbid, s. 150

ekonomik yaptırımlarda bulundu.²⁴ 1992 Ekim ayında savaşın üç taraflı hale gelmesi ve de daha da şiddetlenmesi üzerine BM ve AT temsilcilerinin arabuluculuk ettiği Cenevre görüşmeleri başladı. Görüşmelerde Vance-Owen Planı adıyla İsviçre modeline benzer bir çözüm önerildi. İlk görüşmelerde tüm taraflar çözümü kabul etmedi. Daha sonra ABD'nin İzzetbegoviç'e baskısı ve Sırbistan lideri Miloseviç'in Bosnalı Sırların lideri Karadžić'e ısrarı sonucu 21 Ocak 1993 tarihinde Plan onaylandı. Ancak Sırların Krajina'daki saldırıyı bahane etmesiyle görüşmeler sonlandı ve Plan sonuçlanamadı. Ardından Nisan 1993'de Sırlar Srebrenitsa şehrine topyekün saldırdı. BM tarafından Srebrenitsa güvenli bölge ilan edildi. Bu önlem Sırların kentin kontrolünü ele geçirmesini önledi. Güvenli bölge çözümü için Fransız yetkililer en az kırk bin askere ihtiyaç olduğunu söylemelerine rağmen yeterli asker sayısına ulaşamadı ve silahsızlandırma hareketi ile bölgedeki Boşnaklar savunmasız bırakıldı.²⁵

İki yıl süren iç savaşın ardından Ratko Mladić komutasındaki Sırp güçleri 11 Temmuz 1995'te yeniden Srebrenitsa'ya girdi ve şehri ele geçirdi.²⁶ O gün yaklaşık sekiz bin erkek Bosnalı katledildi. BM tarafından güvenli bölge edilen Srebrenitsa'da böyle bir saldırı kabul edilemezdi. Bölgedeki Barış Güçleri mensubu mavi bereli Hollanda birlikleri olaya seyirci kalmıştı. Savunmaları BM ilkeleri gereği Barış Güçleri'ne saldırı olmadığından müdahale edememeleriydi.²⁷ Mladić savunmasız şehri düşürüp masum halka karşı toplu kıyımından sonra konuşmasında "İşte 11 Temmuz 1995'te Sırp şehri Srebrenitsa'dayız. Büyük bir Sırp bayramı arifesinde iken bu şehri Sırp milletine armağan ediyoruz. Nihayet, yenicilerle karşı ayaklanmasından sonra bu toprakta Türkler'den intikam almamızın vakti geldi" dedi. 13 Temmuz tarihinde Hollanda güçleri şehri terk etti. Hollanda şehirden ayrılırken Sırp Cumhuriyet Ordusu kaçmayı deneyen on bin erkek Boşnaklardan yakalayabildiğini kurşuna diziyor ve savunmasız Srebrenitsa'yı almanın şevkiyle gözünü Jepa'ya çeviriyordu. Jepa'daki BM gözlem noktalarını bombalayarak

24 Kenar, op.cit., s. 300

25 Ezgi Akülger, "Srebrenitsa Katliamı", https://www.academia.edu/37024317/Srebrenitsa_Katliam%C4%B1, (ET:10/06/2019), s. 1

26 Ülger, op.cit., s. 157

27 Denk, op.cit., s. 307

on bir gün içinde bu şehri de düşürdüler. Bu gelişmelerin ardından BM İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Mazowiecki görevinden istifa etti.²⁸ Srebrenitsa'da yaşanan bu olaylar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanmış en büyük toplu soykırımdır. Boşnak grubu işkence görerek ve tecavüz edilerek öldürülmüştür. Günümüze kadar 8327 kişinin cansız bedenine ulaşılmış ve toplu mezarlarda ulaşılamayan ölümler de olmuştur.

Olayların sorumluları şüphesiz Sırbistan lideri Miloseviç, Bosnalı Sırp lideri Karadziç ve Sırp komutan Ratko Mladiç'tir. BM Güvenlik Konseyi Bölüm VII'ye göre eski Yugoslavya'da işlenen insanlık dışı uluslararası suçların yargılanması için 22 Şubat 1993 tarihinde uluslararası bir mahkeme kurulması kararlaştırılmıştır. 1993 yılında Boşnaklar Lahey Adalet Divanı'na başvurmuş, Divan soykırımın önlenmesi için taraflara bir açıklama yapmıştır. Boşnakların 2003 yılında tekrar Divan'a başvurmasıyla 26 Şubat 2007'de bir karara varılmıştır. Karar şöyledir,

a) Uluslararası hukuka göre sorumluğu bulunan kişi ve kurumlarıyla Sırbistan soykırım yapmamıştır,

b) Sırbistan, soykırım işlemek için plân yapmamış, soykırım eylemini kıstırmamıştır,

c) Sırbistan, BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırma Sözleşmesi'ne göre yükümlülüklerini ihlâl ederek soykırıma iştirak etmemiştir,

d) 1995 Temmuz da Srebrenitsa'da meydana gelen soykırım konusunda Sırbistan, BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırma Sözleşmesi'ne göre soykırımı önleme yükümlülüğünü ihlâl etmiştir,

e) Sırbistan, Ratko Mladiç'in soykırım ve soykırıma iştirak suçlamaları nedeniyle yargılanacağı Eski Yugoslavya için kurulan Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'ne teslim edilmemesi ve mahkemeye tam bir işbirliği yapmaması nedeniyle BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırma Sözleşmesi'ne göre yükümlülüklerini ihlâl etmiştir,

f) Sırbistan, Eski Yugoslavya için kurulan uluslararası savaş suçları mahkemesine soykırım ve başka suçlarla itham edilen kişilerin teslimi ve mahkemeye tam bir işbirliği konularında yükümlülüklerini yerine getirecek acil tedbirler almalıdır,

g) Davada mâlî tazminat uygun bulunmamıştır.²⁹

Miloseviç 2006 yılında cezaevinde hayatını kaybetmiştir. Lahey Uluslararası Adalet Divanı'nın kararıyla Karadziç soykırım ve on ayrı suçtan 40 yıl hapis cezasına, Mladiç ise birçok suçtan müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır. Karadziç ve Mladiç Sırbistan tarafından teslim edilmemiştir. 21 Temmuz 2008 gecesinde Karadziç yakalanmış, Lahey'de 30 Temmuz 2008'den beri tutuklu durumdadır. Mladiç'in Sırbistan'da olduğuna dair belgeler olmasın rağmen Sırbistan Hükümeti reddetmiştir. 2009 yılında bir düğünde olan Mladiç'in fotoğrafının yayınlanması ardından 26 Mayıs 2011 tarihinde Sırp istihbaratı tarafından yakalanmıştır.

Sonuç

Uluslararası örgütlerin nihai amacı güç kullanımını sınırlandırmaktır. Uluslararası örgütler kurucu antlaşmalarında etki alanlarını ve nasıl etki edeceklerini açıkça belirtir. Bu çerçevede kurulan BM'nin temel kuruluş ilkesi olan barışın ve güvenliğin korunmasında yapısal olarak eksikliği vardır. Eksiklikle beraber uluslararası ilişkilerde ciddi uyuşmazlıklar ortaya çıkar. BM Kurucu Antlaşmasının eksikliğinden çıkan bu uyuşmazlıkları taraf devletler kolayca kendi lehlerinde yorumlar ve eleştirir. Eleştirilerin yoğunluğuyla sistemde hakim olan güvensizlik ortamı iyice ilerler.

Uluslararası suç olarak görülen soykırımın uluslararası toplumu ortak tehdit edip etmediği düşüncesi 1948 Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Sorumluların Cezalandırılması Sözleşmesi ile son bulmuştur. Uluslararası suçlara müdahale BM eliyle ve BM'ye organik bağı olan Uluslararası Ceza Mahkemeleri (UCM) yargısıyla yapılmaktadır. Bu bağlamda uluslararası suç olarak soykırımın önlenmesi biraz daha vicdani değere bağlıdır ya da öyle olmalıdır. Devletler gerek egemenlik çıkarları gerek güvenlik stratejileri gerekse politik idealleri uğruna insan haklarına karşı işlenen bu suçlar karşısında bazen duraksarlar, müdahaleyi gerekli görmezler. Örneğin UCM'de yargılanan bir davayı bile BM, talebiyle 12 ay kadar erteleyebilir. Hatta bu erteleme süresi bittiğinde BM, talebiyle bir daha erteleyebilir.

Uluslararası suç olarak soykırımın

önlenmesine BM'nin ve taraf olan devletlerin bu tutumu suçu daha da şiddetlendirir. Ülkelerin gettolarında bile kolluk kuvvetlerini, yargılamayı ve adaleti geciktirirseniz suç oranı önemli ölçüde artar. Hal böyleyken uluslararası sistemdeki devletlerin en büyük olma isteği, nispi güç isteği uluslararası suçlarda geri dönülemeyecek kadar yıkıma sebep olur.

Soykırımın Bosna örneğinde de karşımıza çıktığı üzere, BM'nin müdahaleyi geciktirmesi ve yapısal eksiklikleri sebebiyle müdahale açıkları büyük bir insani lekeye neden olmuştur. Thomas Hobbes'un "insan insanın kurdudur" düşüncesiyle realist hareket eden devletler uluslararası suçların önlenmesinde çoğunlukla engel teşkil eder. Sisteme hakim olan bu düşünsel zeminin çözülmesi imkansızdır. Bu imkansızlıkla birlikte uluslararası suçların çözümü bir paradoksa yol açar, çıkmaza sürükler. Sistemi yöneten bu soyut kurallar bütünü, uluslararası suçların tam anlamıyla ve zamanında çözümünü mümkün kılmaz. Herkes tarafından kabul edilen bu sistem, uluslararası suç olarak soykırımın önlenmesi açısından geçmişte, günümüzde ve kuvvetle muhtemel gelecekte çözülmeyecek bir sorundur.

Devletlerin çıkar içgüdüsünü bir kenara bırakıp soykırımda daha yapıcı olmaları gereklidir. İnsan haklarını zedeleyen bu tip durumlar karşısında birleşmeli ve müdahaleyi geciktirmemeliler. Bunun çözümü de kuşkusuz uluslararası antlaşmalarla karara bağlamadan geçer. Uluslararası hukukun en önemli özelliklerinden ikisi öngörülebilirlik ve meşruiyettir. Devletler uluslar üstünde antlaşmalarla bu tip krizleri, çatışmaları ve uyuşmazlıkları öngörülebilir hale getirmelilerdir. Ancak uluslararası örgütlerin kurucu antlaşmalarındaki açıklıklar sorunları meşrulaştırabilir. Dikkat edilmesi gereken konu tam olarak budur. Sorunları ve çözümlerini öngörülebilir hale getiren antlaşmaların örneği uluslararası ilişkilerde çokça vardır. Bu antlaşmaların açıklarını kullanarak meşrulaştırma çabalarıyla hedeflerini güvenleştiren kimseler sorunları inşa edenlerdir. Uluslararası suçların ve soykırımın çözümlenmesine devletlerin çıkar meşrulaştırma çalışmalarını sonlandırması bir zarurettir.

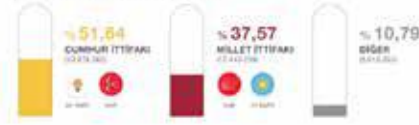
28 N. Aslı Şirin Öner, "Dram Sonrası Bosna", İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2013, ss. 70-72

Türkiye 31 Mart 2019'da yerel yönetimlerini belirlemek için sandığa gitti. İstanbul hariç neredeyse bütün ülkede sonuçlar kesinleşti. (İstanbul sonucu 23 Haziran sonucuna göre güncellenmiştir.)

İttifaka Göre Seçim Sonuçları

İttifaka Göre Seçim Sonuçları

TÜRKİYE GENELİ OY DAĞILIMI

PARTİ	B.ŞEHİR	İL	İLÇE
AK Parti	15	24	511
CHP	11	10	181
İYİ Parti	0	0	19
MHP	1	10	135
HDP	3	5	45
SP	0	0	9

Dışarıdan baktığınız zaman seçimin galibi AKP+MHP ortaklı Cumhur İttifakı gözüküyor. Rakamlar üzerinde görülen bu üstünlük, psikolojik olarak yansımaları alamamış durumda. Çünkü Adalet Ve Kalkınma Partisi ve MHP ittifakı ellerinde tuttıkları büyükşehirleri CHP – İyi Parti ittifakına kaybettiler. Bu seçim sonuçları ülke siyaseti için yeni bir dönem olarak yorumlanıyor. Zira yerel seçimden çok genel seçim havası yaşadık ülkemizde.

Ankara Büyükşehir

Adana Büyükşehir

Dilerseniz yerel seçim sürecini ve sonucunu biraz irdeleyelim. İttifaklar ile başlayalım.

Cumhur İttifakı

AK PARTİ .

MHP

MHP Konya Milletvekili Esin Kara, 19 Eylül'de yaptığı açıklamada 30'a yakın ilde olası bir CHP-HDP ittifakının AK Parti ve MHP açısından kaybetme riski doğurduğunu, bu nedenle seçim ittifakına olumlu bakıldığını söyledi.

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, 20 Eylül'de yaptığı açıklamayla İstanbul'da bir aday çıkartmayacaklarını duyurdu. Ancak 23 Ekim'de bir açıklama yaparak AKP ile bir seçim ittifakı yapılmayacağını duyurdu. AK Parti Genel Başkanı "tabanların beklentisi" olduğunu söyleyerek Devlet Bahçeli ile seçimler üzerine ilk kez 21 Kasım 2018'de görüşme gerçekleştirdi, ama görüşmenin ayrıntıları kamuoyu ile paylaşılmadı. Daha sonra Aralık'ta ittifakın yerel seçimlerde devam edeceği duyuruldu.

Kürdistan İttifakı

Yerel seçimler öncesi yedi siyasi parti ve oluşum ortak deklarasyon yayınlayarak "Kürdistan İttifakı" adında bir seçim ittifakı kurduklarını açıkladı. İttifaka katılan Kürdistan İslami Hareketi, Demokratik Bölgeler Partisi, Devrimci Demokratik Kürt Derneği, İnsan ve Özgürlük Partisi, Kürdistan Demokratik Platformu, Kürdistan Komünist Partisi ve Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi seçime Halkların Demokratik Partisi çatısı altında girdiklerini açıkladı. HDP Eş Genel Başkanı Pervin Buldan, "İttifakla Kürt halkının ulusal birliğine hizmet edecek tarihsel bir adım atmış olacağız." açıklamasında bulundu.

Millet İttifakı

12 Aralık 2018 tarihinde CHP ve İYİ Parti, 2019 yerel seçimlerinde işbirliği yapmak amacıyla yaptıkları görüşmeler sonucunda 21 büyükşehir ile bazı il ve ilçelerde işbirliği yapma kararı aldı.

Kampanya

3 Aralık 2018'de Yüksek Seçim Kurulu, seçim takvimini yayınladı. Buna göre seçim süreci, 1 Ocak 2019 itibarıyla başladı.

Kampanya sırasında AK Parti Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, MHP ile kurduğu kendi ittifakı olan Cumhur İttifakı'nın karşısında rakip duran ve CHP ve İyi Parti'den oluşan Millet İttifakı'nı "terör örgütleriyle ilişkili veya terör örgütlerinin güdümünde" olmakla suçladı.

AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, seçim kampanyası ile ilgili yaptığı konuşmasında sadece parti teşkilatlarının ve seçim koordinasyon merkezlerinin olduğu yerlerde bayrak ve afiş asılacağını, belirlenen saatler dışında da seçim otobüsü dolaştırılmayacağını söyledi. Böylece hem görüntü kirliliği oluşturulmayacağını, hem de tasarruf yapılacağını belirtti. MHP Genel Başkan Yardımcısı Sadir Durmaz da bu çevreci uygulamaya destek vereceklerini duyurdu.

Kampanyalarda belediye başkanlarından ziyade parti genel başkanlarının miting düzenlemesi, seçimlere yerel seçimden çok genel seçim havasını verdi.

Zillet İttifakı Söylemi

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, 2018 Türkiye cumhurbaşkanlığı seçimi öncesinde kurulan Millet İttifakı'nı, ilk defa 19 Haziran 2018'de 'zillet ittifakı' olarak andı ve bu ittifakın öne çıkması durumunda FETÖ'nün Türkiye'yi

yeniden işgal edeceğini iddia etti. Daha sonraki dönemlerde de Millet İttifakı'na sık sık zillet olarak seslenen Bahçeli, bu ittifakı 'çamur ve çürüme 'rezaletin çukurunda gibi ifadelerle nitelendirmiş, ittifakta bulunmayan HDP ile ÖDP'nin ve ayrıca PKK ve FETÖ'nün de bu ittifakta yer aldığını ve bu ittifakın milli güvenlik sorunu haline dönüştüğünü iddia etmiştir.

Yine MHP Genel Başkan Yardımcıları Sadir Durmaz[ve Yaşar Yıldırım da Millet İttifakı'nı zillet olarak nitelendirmiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan da bir konuşmasında Millet İttifakı yerine 'bir illet, zillet ittifakı' ifadesini kullanmış, diğer bir konuşmasında ise Millet İttifakı'nın ülkeyi bölmeye çalıştığını iddia etmiştir. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu da Millet İttifakı'nı zillet olarak anmış ve PKK'yla ilişki içinde olmakla suçlamıştır.

Sabah, Yeni Asır A Haber ve Takvim gibi, çeşitli medya kuruluşları tarafından iktidar tarafı olduğu iddia edilerekten eleştirilen gazetelerin haberlerinde de Millet İttifakı sık sık 'zillet ittifakı' şeklinde adlandırılmıştır.

Bunun yanı sıra Cumhurbaşkanı Erdoğan'da iki ittifakı anlatan bir görsel paylaşmıştır.

Tank Palet Fabrikası

Milli Savunma Bakanlığı bünyesindeki 'Tank Palet Fabrikası' olarak bilinen Sakarya'daki 1. Ana Bakım Fabrikası'nın özelleştirilme kapsamına alınması büyük tepki çekmiş, işçiler eylemlere başlamıştı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, satılması gibi bir durum olmadığını, işletme hakkının belli şartlar ve süre içinde devrinin söz konusu olduğunu ve işçilerin haklarında asla bir kayıp yaşanmayacağını

söyledi.

CHP Genel Başkan Yardımcısı Fethi Açıkel başkanlığındaki CHP Bilim Platformunca, Tank ve Palet Fabrikasına ilişkin politika notu hazırlandı.

CHP Basın Biriminden yapılan açıklamada, söz konusu fabrikanın özelleştirilmesi ile ilgili tespitlere ve çözüm önerilerine yer verilen politika notunun başta milletvekilleri, Parti Meclisi üyeleri olmak üzere tüm CHP Örgütüne basılı ve dijital dağıtılarak, "parti söylemi" şeklinde kullanılmasının sağlanacağı belirtildi.

Tank ve Palet Fabrikasının bugünkü bedelinin 20 milyar doların üzerinde olduğuna işaret edilen politika notunda şu bilgiler yer aldı:

"Altay tankını üretecek BMC şirketinin yüzde 49,9'u Katarlılara satıldı. Milli Verimlilik Merkezi, fabrikayı son on yıl içerisinde üç kez 'ülkemizin en verimli iş yeri' seçmiştir. Fabrikada görev yapan askeri personelin ve çalışan 112 memur ile 714 işçinin hakları tehdit altındadır. Kamuoyuna yansıyan rakamlara göre yalnızca 2018'de savunma sanayisi şirketlerimizde çalışan 50'ye yakın mühendisimiz Hollanda firmalarında çalışmak üzere yurt dışına gitmiştir."

CHP Genel Başkan Yardımcısı Fethi Açıkel de söz konusu karara ilişkin, şunları kaydetti:

"Türkiye gündemini yerli ve milli söylemleriyle oyalamaya çalışan AKP iktidarının, yerli ve milli savunma sanayimizin en temel fabrikasını yurt dışı ortaklı bir şirkete keyfi ve getirim amaçlı bir şekilde özelleştirdiğini görüyoruz. Bu özelleştirme, ulusal bir güvenlik sorunudur. CHP olarak, bu konunun üzerine gitmeye devam edeceğiz ve bu şaibeli özelleştirmeye tüm demokratik yolları kullanarak sonuna kadar direneceğiz."

Ayrıca bu konu CHP lideri Kılıçda-roğlu ve MHP lideri Bahçeli arasında milliyetçilik tartışmasına yol açmıştır.¹

Özellikle şunu da söylemek gerekir ki meydanlarda belediye hizmetlerinden çok, ekonomi ve siyasi tartışmaların yüksek oluşu, yerel seçime genel seçim

¹ <https://www.dunya.com/gundem/chpden-tank-palet-fabrikasına-iliskin-aciklama-haberi-439088>

şekli vermiş gibi gözüküyor. Özellikle Millet İttifakının ekonomik söylemlerindeki yüksek doğruluk payları, büyükşehirlerde onlara oy olarak geri döndü.

Bunun yanı sıra Cumhuriyet İttifakının beka söylemi orta ve doğu kesimlerde karşılık bulup, büyükşehirlerde sınıfta kalmış olacak ki 25 seneye aşkın yönetiği, İstanbul ve Ankara'yı kaybettiler.

Seçim sonuçlarının ardından 4.5 senelik kesintisiz bir icra dönemi söylemi parlarsa da, ben 2023 yılından önce yeni bir seçime daha gideceğimizi düşünüyorum. Zira önümüzde bir 24 Haziran örneği mevcut.

Sonuç olarak seçim galibi olan Ak Parti kendi içinde iyi bir analize gidecek gibi duruyor. Ortağı MHP ise hem seçimde desteğini vermiş hem de belediye sayısında artış göstermiş oldu. Dışarıdan bakınca olağanüstü bir süreç olacağına benzemiyor.

Aslına bakacak olursanız eğer, burada Milliyetçi Hareket Partisinin uyguladığı politikalar ile sadece kendini kurtarmış gibi görünüyor. Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde başlayan ittifak üzerine partisinden yaşadığı oy kaybını, iktidar partisi içindeki emanet oylar ile telafi etti ve iktidar partisinden belediyeler aldı.

MHP Kazanılan İller

Önceki	Şimdiki
Cafer Özdemir AK Parti	Mehmet Sarı MHP
Mete Memiş AK Parti	Hükmü Pekmezci MHP
Irfan Dinç AK Parti	E. Hakkı Esen MHP
C. Başsoy AK Parti	Bekir Aksun MHP
E. Çalışkan AK Parti	Savaş Kalaycı MHP
Tahsin Babaş AK Parti	R. G. V. MHP
Kamil Saracoğlu AK Parti	Alim İyik MHP

Seçimin Psikolojik galibi olarak görünen Millet İttifakına gelince, CHP' de Martın sonu bahar söylemi başarılı. Uzun bir süreden sonra seçimlerden sonra kimse kurultay konuşması yapmayacak gibi. Ancak İstanbul ve Ankara gibi büyükşehirlerde belediye meclisinde güçlük çekeceğe benziyor. Buna rağmen iktidar patisinden aldığı belediyeler, seçim kampanyasındaki iddialarla örtüştü.

CHP Kazanılan İller

Önceki	Şimdiki
Hüseyin Sözlü MHP	Zeydan Karalar CHP
Melih Gökçek AK Parti	Mansur Yavaş CHP
Menderes Türel AK Parti	Muhittin Böcek CHP
Faruk Köksöy AK Parti	Faruk Demiri CHP
Mehmet Kocatepe AK Parti	Demirhan Elçin CHP
Selim Yağcı AK Parti	Semin Şahin CHP
Alaaddin Yılmaz AK Parti	Tanju Özcan CHP
Kadir Topbaş AK Parti	Ekrem İmamoğlu CHP
Yaşar Bahçeci AK Parti	S. Ekicioğlu CHP
B. Kocamaz MHP	Vahap Seçer CHP

Bu ittifakta kendini sorgulayacak taraf İyi Parti olabilir çünkü iddialı olduğu çoğu yerden başarılı sonuç alamadı. İttifak bünyesinde desteği yadsınamaz ama iddialı olduğu yerleri alamadı. Mersin, Balıkesir ve Manisa'da iddialı olduğunu vurgulamışlardı parti olarak. Tabi ki Mersini ayrı tutabiliriz çünkü orada yaşanan aday çıkarma süreci tam bir karmaşaya sahne oldu. Bunun tabi ki önümüzdeki günlerde İyi Parti Genel İdare Kurulunda kritiği yapılacaktır.

İyi Parti bu süreçte sadece 19 ilçede seçimi önde tamamladı. İl veya büyükşehir kazanamadı.

Seçimin bir diğer partisi HDP'ye gelecek olursak, büyükşehirlerde aday çıkarmayıp Cumhuriyet İttifakının karşısındaki adayları destek verecek olması çok konuşuldu. Ama kendileri açısından bakacak olursak eğer, bu strateji onların hedeflediği sonuçları kazandırmış durumda. Kayyum atanmış belediyelerin çoğunda yarışı önde tamamladı. Buna göre, HDP Diyarbakır, Van ve Mardin Büyükşehir belediyelerinin yanı sıra Hakkâri, Batman ve Siirt il belediyelerini tekrar kazandı. Mardin'de eski Belediye Başkanı Ahmet Türk, yeniden seçildi. HDP ayrıca 37 ilçede seçimi kazandı.

AK Parti Şırnak, Ağrı ve Bitlis il belediyelerinin yanı sıra 19 ilçede de seçimleri birinci parti olarak tamamladı.

Kayyum atanan belediyelerden Batman'ın Beşiri ilçesi ile Iğdır'ın Tuzluca ilçelerini Saadet Partisi, Van'ın tutak ilçesini BBP kazandı. Hozat Belediye Başkanı Fatih Mehmet Maçoğlu Türkiye Komünist Partisi'nden Tunceli Belediye Başkanı seçildi.

Ülke gündemimizde oldukça yer alan, birçok tartışmaya yer açan Şehir Hastaneleri'ni bütün yanlarıyla Bursa Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı'nda görev yapan Prof. Dr. Kayıhan Pala ile tartıştık.

Plansız, düşünülmeyen, nitelikli sağlık değil de kar amacı güdülen projelendirilen Şehir Hastaneleri'ni bir de Prof. Dr. Kayıhan Pala'dan dinleyin.

Prof. Dr. Kayıhan Pala

Kayıhan Pala, 1964 yılında Erzincan'da doğdu. Baba tarafı İstanbul, anne tarafı ise Erzincanlıdır. Babası Elektrik İşleri Etüt İdaresi'nden (EİE) emekli, annesi ev hanımıdır. Üç çocuklu ailenin en büyük evladıdır. Şafak Baba'nın eşi, Bilge Su'nun babasıdır. Kayıhan Pala İlkokulu Keban'da Keban Baraj İlkokulu'nda, ortaokul ve liseyi Bursa'da, Bursa Erkek Lisesi'nde bitirdi. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden 1988 yılında mezun oldu. Zorunlu hizmetini 1988-1990 yıllarında Rize Muradiye Sağlık Ocağı'nda yerine getirdi. Dr. Pala, 1993 yılında girdiği Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'ndeki Halk Sağlığı doktorasını 1997 yılında bitirdi. 1997 yılından bu yana, Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı'nda çalışmaktadır. 2000 yılında yardımcı doçent, 2004 yılında

doçent ve 2010 yılında profesör unvanı aldı. Dr. Pala, İngiliz Ulusal Sağlık Sistemini gözlemlemek üzere 1999'da Londra'da, Küba sağlık sistemini gözlemlemek üzere 2006'da Havana'da bulundu. Kayıhan Pala, Nilüfer Belediyesi Sağlık Danışmanı (gönüllü, 2008 – 2014), Nilüfer Belediyesi Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Meclis Üyesi ve Çankaya Belediyesi Kent ve Sağlık Danışma Kurulu Üyesi (2009 – 2014) olarak görev aldı; 2009-2014 yılları arasında Dünya Sağlık Örgütü Sağlıklı Kentler Ağının "Sağlıkta Eşitsizlikler" ve "Sağlıklı Kent Planlama" alt gruplarında yer aldı. Kayıhan Pala 1976 yılından bu yana Bursa'da, 2009 yılından beri de Nilüfer'de yaşamaktadır.

Türkiye'de kamu özel ortaklığı ne zaman başladı?

Türkiye'de sağlık alanında kamu özel ortaklığı görece yeni bir proje. İlk ihalesi Kayseri'de 2009'da yapıldı. Fakat sağlık alanı dışında örneğin ulaşım, yol yapımları ya da diğer sektörlerdeki kamu özel ortaklığının geçmişi epeyce eskiye dayanıyor. Nereden bakarsanız yirmi yıl ve üzerinde geçmişi olduğu söylenebilir. Kamu özel ortaklıklarının kamunun hizmetinde bir finansman yöntemi olarak karşımıza çıkması 1980'den sonra ağırlık kazandı. 12 Eylül cuntasının yapmış olduğu 12 Eylül darbesi ve sonrasında Türkiye'nin neo-liberal politikalara giriş yapması böyle bir alanı Türkiye'ye açmış oldu. Kamu özel ortaklığı ilk olarak sağlık alanında değil de daha çok yol, köprü gibi ulaşım sektörlerinde karşımıza çıktı. Aslında sağlık alanında bu ve benzer yöntemlerin çıkabilmesine ilişkin ilk

düzenleme de 1987'de Temel Sağlık Hizmetleri Kanunu ile oldu. Bu kanunda ki temel yaklaşım devlet hastanelerinin işletme biçimine dönüştürülmesi, orada çalışanların da sözleşmeli çalışabilmesiydi. O yıllarda bu Anayasa Mahkemesine götürüldü ve Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi. Bu yüzden Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2002'de seçimi kazanmasına kadar ki sürede çok fazla karşılık bulamadı. Adalet ve Kalkınma Partisi iktidara geldikten sonra, önce 2003'te "Sağlıkta Dönüşüm" adlı programı açıkladı. Bu da tam Türkiye'de ki neo-liberal sağlık reformlarına denk düşmektedir. Daha sonrasında da 2000'li yılların ortasından itibaren ilk önce bizim karşımıza "kamu özel ortaklığı" daha sonra "kamu özel iş birliği" bundan öncesinde de "sağlık kampüsü" adlarıyla tanıtıldı. Şimdilerde "şehir hastaneleri" denilen yaklaşım karşımıza çıktı. Şu anda mevcut on tane şehir hastanesi var, planlanan ise toplam otuz hastanenin açılması ve bu hastanelerin yirmisinden fazlasının da ihalesi yapılmış durumda.

Kamu özel ortaklığının olumlu/olumsuz getirileri neler?

Sağlık alanına baktığımızda ilk olarak kamu özel ortaklığının ne olduğunu anlamamız gerekir. Şöyle bir sistem düşünün. Sağlık Bakanlığı kendisine ait bir araziye üzerine bina yapmak için ihaleye çıkarıyor. Üzerine hangi binaların yapılacağına projeksi de Sağlık Bakanlığı tarafından düzenlenmiş. Dolayısıyla arazi için hiçbir para ödemeyen şirketler grubu Sağlık Bakanlığı'nın vermiş olduğu projelere göre ihaleye giriyorlar. İha-

leler genellikle Konsorsiyum -şirketler birliği- tarafından alınıyor. Konsorsiyumda da genellikle üç şirket grubu bir ortak şirket kuruyorlar. Bunlardan birisi finans şirketi, ikincisi inşaat şirketi, üçüncüsü de tıbbi hizmet üreten şirket grubudur. Bakanlığın ihalesine girip kazandıktan sonra üç yıl bir inşaatı bitirme süresinden sonra da şirkete yirmi beş yıl işletme hakkı veriliyor. Kamu özel ortaklığı sağlık alanında aslında "yap- işlet- kirala" biçiminde işliyor. Bu ihale bittikten sonra Sağlık Bakanlığı iki ana kategoride ihaleyi alan şirketlere para ödüyor. Birincisi yirmi beş yıl boyunca ödenen "kira bedeli". İkincisi de "hizmet bedeli". Hizmet bedelleri de kendi arasında ikiye ayrılıyor. Birincisi hacme dayalı hizmetler diğeri hacme dayalı olmayan hizmetler. Ben ve örneğin Türk Tabipleri Birliği bu projeye başından beri karşı çıkıyoruz. Karşı çıkmamızın en temel gerekçesi bu modelin çok pahalı olduğunu bilmiyoruz. Oysaki Sağlık Bakanlığı bu modeli karşımıza getirirken şöyle bir argüman kullanıyor. "Biz Türkiye'de hastane binalarını yenilemek istiyoruz. Ama bütün bu binaları yenilemek için yeterli paramız yok. Bu binaları yenilemek için özel sektörün finansman gücünden yararlanmak istiyoruz. Bu sebeple bu finansman özel sektörden sağlanacak ve biz yirmi beş yıl bunun ödemesini yapacağız. Yirmi beş yıl sonra da bu binaların sahibi olacağız." Bir kişinin herhangi bir mülke sahip olması yerine, kiralarak o yerde oturmasının kabul edilebilmesi için, toplam maliyetin kira olarak satın alma/edinmeye göre daha uygun olması gerekir. Daha uygun değilse satın almak yerine, kapitalist üretim sisteminde kiralama hiçbir zaman kabul etmezsiniz. Bu şehir hastanelerinin en büyük problemi çok pahalı olmasıdır. Bunu bir rakamla açıklamam gerekirse örneğin Bursa Şehir Hastanesi'nde bin üç yüz elli beş yatak var, dört yüz milyon dolar civarında başlangıçta ihale bedeli olduğunu bilmemize rağmen ne kadar kira ödeneceğine dair güncel kira bedellerini bilmiyoruz. Ortalama tahminimizce bir yılda 350 milyon liradan fazla kira ödenecek. Oysa Bursa'da iki tane hastane klasik yöntemle ihalesi yapılan devlet hastanesi var. Birisi yedi yüz elli, diğeri

altı yüz yataklı. O iki hastanenin toplam yatırım bedeli aşağı yukarı bu hastanenin iki yıllık kirasına bedel. Dolayısıyla iki veya üç yıllık kira bedeliyle sahip olabileceğiniz yatak sayısındaki hastane için neden yirmi beş yıl kira ödersiniz? Sonuç olarak aslında bunlar kamu yararı gösteren projeler değil, özellikle küresel sermayeye kaynak aktarma girişimidir.

İngiltere kamu-özel ortaklığının getirmiş olduğu bütün sonuçları yaşayarak bu sistemi terk etti. Peki, neden bu sistem Türkiye'ye dayatılıyor?

İngiltere bu sisteme girerken bizde ki gibi " Hastanelerimiz eski bunları yenilemek istiyoruz, fakat bunun için bütçemiz yok. Bu sebeple bu sermayeden faydalanacağız." diyerek bu projeyi 1992 yılında faaliyete geçirdi. İngiltere 2008-2009 yıllarında ciddi anlamda sayıca fazla ve maliyet açısından büyük projelere imza attı. Bu projeler gündeme geldikten sonra şöyle problemlerle karşılaştılar. Birincisi çok büyük bir şekilde battılar ve ciddi yolsuzlukla karşılaştılar. Bu bağlamda ciddi emek sömürüsü oluştu ve sunmayı planladıkları hizmeti sunamadılar. Bütün bu problemleri " Türkiye'de Sağlıkta Kamu Özel Ortaklığı- Şehir Hastaneleri" kitabımızda da belirttik. İngiltere bu kadar sıkıntıyla karşı karşıya kalınca ve İngiliz bütçesinde de bu kamu özel iş birliği yöntemlerinin maliyetinin iki bin kırk yılına kadar sarkacağı ortaya çıkınca ve bununla beraber ihaleleri alan şirketlerin bir bölümü iflas edince bu sistemden dönmek zorunda kaldılar. Bu durumdan sonra çok önemli bir parlamento araştırma komisyonu kuruldu. İngiliz Sayıştay'ı sıkıntıları ortaya koyan raporlar hazırladı. Bizlerde bunları elimizden geldiğince Türkçeye çevirerek toplumla paylaştık. Peki bütün bunlara rağmen Türkiye bu sistemi neden tercih ediyor? Bu sorunun muhatabı ben değilim, bu soruyu karar vericilere sormanız gerekir.

Çok uzakta, erişilemez, merkezileşmiş Şehir Hastaneleri için sizce tek problem şehrin merkezinden uzak olması mıdır?

Bence kesinlikle çok problem var, tek problem değil. Önce teknik birkaç problemden söz edeyim. Bu hastanelerin maliyetleri çok yüksek olması dışında şöyle sorunlar var. Birincisi, yatak başına kapalı alanları çok büyük. Şimdi ABD'de

büyük hastaneler 'de bir yatak başına kapalı alan yaklaşık iki yüz metre kare. Bursa'daki bir yatak başına kapalı alan yaklaşık üç yüz elli metre kare. Bu ne demek? Yatak başına kapalı alanınız büyüdükçe maliyetlerinize inşaat maliyeti, bakım maliyeti, temizlik maliyeti, ısıtması, soğutması, ulaşımı gibi ek maliyetler yükleneyecek. İkincisi, şehir hastaneleri çok dev binalar, insan içinde kayboluyor. O kaybolmanın yarattığı sağlık hizmetinin sunulmasına ilişkin süreçler ile ilgili bir problem var. Ayrıca bu hastanelerin şehir dışında yapılması insanların ulaşımında ciddi problemlere yer açıyor. Şimdi eski Bursa Devlet Hastanesinin olduğu yere Şehir Hastanesi on sekiz km. uzakta. Doğrudan ulaşım da ne yazık ki yok. İnsanlar yolda bu kadar uzun zaman yollarda geçirmek istemedikleri için, tedavilerinden vazgeçmek durumunda kalıyorlar. Dolayısıyla sağlık hizmetlerinin sunulması bakımından da birçok sorunun varlığını bu noktalarda görmüş oluyoruz. Birde Sayıştay'ın raporunda Şehir Hastaneleri ile ilgili öyle rakamlar var ki... Örneğin Yozgat Şehir Hastanesi'nin çamaşır yıkama ihalesini alan şirket aynı zamanda Yozgat'taki Sorgun Devlet Hastanesi'nin ihalesini de alan şirket. Fakat ikisinin çamaşır yıkama birim fiyatları arasında on dört kat fark var. Aynı çamaşır yıkama hastanesinde on dört kat pahalıya yıkatarak bunu da yurttaşla, Sağlık Bakanlığı'na ödetiyorsanız burada gerçekten çok büyük bir sorun var demektir.

Şehir hastaneleri; şehir içinde hastaneler mi, şehir dışında hastaneler mi?

Birçok yerde bu hastaneler şehir dışında faaliyet gösteriyor. Örneğin Mersin, Elazığ Şehir Hastaneleri'nde de en büyük problem ulaşım sorunu. Şehir en yakın sayılabilecek hastaneler örneğin Manisa, Eskişehir veya Ankara'da yeni açılan hastaneler. Fakat bu uzaklık bile "en azından çok uzak değil" ile açıklanabiliyor. Ama bütün bu sayılan hastanelerde ulaşım problemi ciddi anlamda göze çarpıyor.

Türkiye'de şehir hastaneleri için sorun alanları nelerdir?

İlk olarak yüksek maliyet. Türkiye Kalkınma Bakanlığı'nın raporunu bu anlamda örnek olarak verebiliriz. Kalkınma Bakanlığı diyor ki "Bunların yatırım bedelleri on altı milyar dolar,

yalnızca kira olarak bunlara otuz milyar dolar ödenecek." Dolar bazında on altı milyar maliyetli bir yere otuz milyar dolar para aktarmak yüksek maliyetli kar getirisi sağlar. Bu da biz halkın cebinden çıkacak. Dolayısıyla en önemli problemlerden birisi yüksek maliyet. Halk için erişilebilirlik problemi var. Hem şehir dışında olmaları hem de barındırdıkları hizmet alanları yüzünden ekonomik erişilebilirlik ile ilgili sıkıntı yaratma potansiyelleri var. Yani ekonomik erişilebilirliği yalnızca o hastaneye gittiğinizde ek katkı payı ödememek olarak anlamamak lazım. Üçüncüsü ise binaların sağlık hizmeti sunma açısından tasarlanmamış olması orada üretilen hizmet süreçlerini de olumsuz etkiliyor. Dördüncüsü de o kadar büyük mekânları hizmete açtığınız zaman eski çalışan sayısı ile hizmet sunmanız orada sunulan hizmetin niteliğini düşürmeye aday bir problemdir. Yeni sağlık çalışanları ile orayı destekleyemezseniz problem oluşur. Tabi bütün bunları buralara kaynak aktarılması yüzünden sağlık bütçesinin rehin alınması gibi durumlarla da ilişkilendirilecek olursanız kamu sağlık hizmetinin sunulmasında ciddi problemler olduğu gözden kaçmamaktadır. Örneğin Sağlık Bakanlığının tespitine göre, gelecek yıl ayrılan pay Sağlık Bakanlığı bütçesinin %24'ünü aşacak. Yapılan hesaplamalara göre otuz hastane birden açılırsa sağlık bakanlığı bütçesi üzerindeki yükü %64. Sağlık Bakanlığı kendi personelinin maaşı, elektrik, su gibi cari hizmetleri ödemediği her yüz lirasının altmış dört lirasını yalnızca bu hastanelerinin kira ve hizmet bedelleri için ayırmak zorunda kalırsa hiçbir iş yapamaz duruma gelir.

Bursa Şehir Hastanesi devlet hastanesi midir ?

Bursa Şehir Hastanesine devlet hastanesi taşınmış olmasına rağmen devlet hastanesinde ki finansman yöntemi uygulanmadığı için Bursa Şehir Hastanesi devlet hastanesi değildir. Bursa Şehir Hastanesi'ni nitekim başhekim değil bir CEO yönetiyor. O zaman buraya devlet hastanesi deme şansımız yok zaten büyük problem de buradan kaynaklanıyor.

Kapanan Devlet Hastanelerini ne gibi sonuçlar bekliyor?

Kapanan hastanelerin ne olacağını biz de bilmiyoruz. O binalar, o binaların yerleri ne olacak ne yazık ki herhangi bir fikrimiz yok. Keşke bu konuda kamu-

oyuna aydınlatıcı bilgiler verilebilse. Başka şehirlerden örnek vermek gerekirse, bazı yerlerde kapatılan hastaneler daha beş yıllık. Mesela Ankara'da kapatılan hastanelerden birisi on üç yıllık. On üç yıl önce yapılmış bir binaya siz "Artık bu hastane işe yaramaz." deyip yıkıyorsanız ortada büyük bir verimsizlik ve kaynak israfı söz konusudur. O hastanelerin kapatılmasına yol açan etmen onların verimsizliği değildi. Bu proje için şehir merkezlerindeki devlet hastanelerinin kapatılmasının asıl sebebi, şehir hastanesine bir hasta girişi sağlayabilmektir. Bu eylem doğrultusunda da asıl amaç, bu hastanelerin yatak doluluk oranını ve kaynağını arttırmaktır

Halk için "Şehir Hastaneleri" olumsuz kelime çağrışımı yapmıyor. Halktan gelen tepkiler bu doğrultuda nasıl?

Şöyle diyelim, halkın ilk tepkileri "ulaşım" dışında olumlu. Çünkü hastanelere gittiğinizde beş yıldızlı otel görünümü verilen binalar var. Ama problem şu, bu binaları otel olarak kullanırsanız problem yok. Sağlık hizmetini sunan şey ise bina değil, bizim bilgi asimetrisi dediğimiz sağlık hizmetinin nasıl sunulması gerektiği konusunda yeterli bilgi sahibi olmayan insanlar, sırf binaların güzelliğine, hasta odalarının büyüklüğüne bakarak olumlu değerlendirmelerde bulunuyorlarsa o zaman bir sıkıntı var demektir. Burada toplumun yapması gereken sağlık profesyonellerine kulak vermek olmalıdır.

Şehir hastanelerinin sorumluluğu tıp fakültelerine bırakılmalı mıdır?

Asla. Şehir Hastanesi modelinden Türkiye bir an önce vazgeçmelidir. Başka çözüm yolu yoktur. Şuandaki bütün hastaneler kamulaştırılmalı. Yeni hastane yapımından vazgeçilmeli. Ve Türkiye bu finansman yönteminden hemen vazgeçmelidir. Yoksa uzun yıllar boyunca büyük paralar ödemek durumunda kalacağız.

“Özgürce düşünmek, özgürce davranmak, araştırmacının görevi değil, temel niteliğidir.”¹

Öncelikle kavram karmaşasını aşmak için biraz düşünelim. Nedir endoktrinasyon? Tıptaki bir uzmanlık alanı mı? Değil sanırım, endokrin ile karıştırmayalım. Kolaylaştıralım ve parçalara ayıralım. İçerisindeki anlamlı gelen tek kelime “doktrin” öyle değil mi? “Belirli bir konu ya da inanç sistemine ilişkin kabul, ilke ve kurallar bütünü.”² diyor Özgür -şu an kafeste- Sözlük. Tanımı okumaya devam edersek gerçeklerle değil doğrularla ilgilenir tümcesi karşımıza çıkıyor. Gerçek ve doğrunun ayrımını sizlere bırakarak devam ediyorum. Ana kelimeye dönecek olursak endoktrinasyon: Belirli kişi yahut grubun; düşünce, öğreti ve davranış kalıplarını-kısaca kültür- empoze etmesi, bunu yaparken eleştiri ve tartışma kabul etmeden gerçekleri manipüle ederek yalnız tek doğrunun kendi kalıpları olduğunu vurgulamasıdır. Amacı çoğu zaman belirlenmiş ideolojik amaçların izinde gitmeye zorlamaktır-halk dilinde beyin yıkamak, dayatmak-. Burada kısaca “Politik Endoktrinasyon” teriminin hayatımızdaki rolünü tartışacağız sorular bende cevaplar sizde...

“Politik endoktrinasyon, belirli bir rejimi akılcılaştırmayı ve meşru göstermeyi amaçlayan özgül bir ideolojiyi açıklama türüdür. Dünyada mevcut olan tüm eğitim sistemleri şu ya da bu ölçüde politik endoktrinasyona dayanır.”³ Türkiye’de cumhuriyet ve demokratikleşme hareketlerinde politik endoktrinasyon tam olarak başarıya ulaşamamış olsa dahi toplumun 8/10 gibi büyük bir kısmında yankı bulmuş, uygulanmaya gelmiştir. Cumhuriyetimizin kurucusu, ilk cumhurbaşkanımız Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK

ve ikinci cumhurbaşkanımız İsmet İNÖNÜ’den sonra her alanda yapılan devrimlerin genleri reforma açılmış; iyi olanın daha da iyileştirilmesi, eksiklerin tamamlanması, ihtiyaç için yeniliklerin doğrulanması, uygulanabilir olmayanların kaldırılması bağlamında iş başını üniversiteler yapmış lakin 60 ve 80 darbeleri üniversiteleri alt üst etmiştir. Emperyalizmin silah zoruyla girememesi emperyalist güçleri durdurmamış; eğitimi, özgür düşünceyi ve sanatı bitirmek ikinci seçenekleri olmuştur.-Üretmemek, bilgi, teknolojiye uzak kalmak eğitimi bilimsellikten uzaklaştırmak, temel hak ve özgürlükleri kısıtlamak da emperyalizme hizmet etmektedir ne yazık ki bu olgu hala ülkemizde devam etmektedir-. Sosyolojik bakımdan en iyi örneği seksenli yıllarda ne için mücadele ettiğini bilmeyen ama canları uğruna savaşan Sağ-Sol yapılanmalarındaki örgütlerde ve militanlarında görmek mümkündür. Aslında bu yapılanma ve insan tipleri 2019 un bir sonbaharında evrimleşmiş olarak devam etmektedir desem fazla mı ileri gitmiş olurum?

Aynı şeye farklı pencerelerden bakan, yalnız kendi düşüncesinin doğru olduğunu savunan eleştiriye tahammülü olmayan, yeni ufuklara açılmayan, araştırmayan bir toplum yapımız yok mu sizce?

Birkaç farklı kalıpta standartlaşan, kalıp dışına çıkanın defolu damgası yediği toplumdaki ve yetiştiği ortamdan soyutlanan bir robotlaştırma sistemi içerisinde yaşadığımız aşikâr. Bu robotlaştırmanın mimarları da ne yazık ki aile yapımız, içerisinde bulunduğumuz sosyal çevre, inançlarımız ve kendimiz! Yaşça olgunluğa erişmekte olan üniversiteli öğrencileriz, artık bize öğretilen endoktrine edilen ile hesaplaşmış olmamız gerekiyor. Kaçımız bu hesaplaşmayı yapabildik ya da yapma gayreti içerisindeyiz? “Gençler ve sorunları” başlığı ile ülke gündeminde en üst sıralardayız. Hepimiz gündelik hayatta en az bir kez siyasi bir konuşmada bulunuyoruz,

siyasi ideolojik görüşlere sahibiz. Belki güncel siyasette çok iyiyiz. Peki siyasetin tanımını yapabilir miyiz?

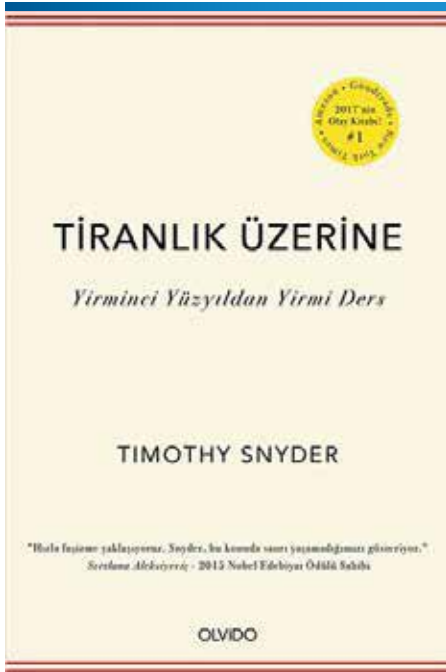
Toplum ve ailemiz tarafından bize endoktrine edilen bilgilerin üzerine neler ekledik/neler çıkardık, dünyaya nasıl bakıyoruz?

Uludağ Üniversitesi Atatürkçü Düşünce Topluluğu olarak gelecekte söz sahibi olmak amacı içerisindeyiz. Üyelerimiz yahut Atatürk’ün çizgisinde yürüdüğünü iddia eden üniversiteli biz gençlerden kaçımız bize bugüne kadar öğretilen-politik olarak- bilgileri, değer yargılarını, siyasi tavır ve tutumları eleştirerek doğruluğuna karar verdik? Peki ya duvarlara astığımız, kitaplıklarımızdan eksik etmediğimiz, vücutlarımıza kazıttığımız, başımıza okuduğumuz ülkemizin ana sembollerini hakkında ne kadar bilgiye sahibiz? Yıllar yılı süregelen gelişememe sorunumuz genlerimizin önemli detaylarını bilmeyişimizden, emperyalist sistemin dayattığı, bize ailelerimiz ve sosyal çevremiz vasıtasıyla geçen istilacı bir politik endoktrinasyon sistemi olabilir mi? Sorunun tek çözümü var: **Özgürce düşünmek!**

1 BEŞİKÇİ İsmail

2 Wikipedia- wikipedia.org/wiki/Endoktrinasyon

3 SARIBAY Ali Yaşar ve ÖĞÜN Süleyman Seyfi, Politikbilim (Bursa: Sentez Yayıncılık,2013) 19-22

Tiranlık; başına buyruk, keyfi yönetim biçimini ifade eder. Osmanlıca karşılığı olan “istibdat” kelimesini zikredememiz zihnimizde tiranlık konusunda bazı düşüncelerin şekillenmesi için yeterli olacaktır. Şimdi biraz derine inelim.

Tiranlık, bundan 200 yıl önce kitaplara konu olmuş ve yapılan tanımlar bugün kapsar niteliktedir. İtalyan düşünür Vittorio Alfieri 1777 yılında yayınladığı “Tiranlık Üzerine” adlı eserinde;

“Kanunları uygulamakla görevli olan kişinin, cezalandırılmayacağı güveniyle, kanunları yaptığı, ortadan kaldırdığı, ihlal ettiği, yorumladığı, engellediği, askıya aldığı ve hatta sadece yoklarmış gibi yaptığı her türlü yönetimi, ayırım gözetmeden, tiranlık olarak tanımlamak gerekir.” cümleleriyle tiranlığın tanımını yapmıştır. Alfieri’nin kitabında tiranlık üzerine vurguladığı bir diğer nokta ise, kanunların ihlal edilmesi noktasındaki halk iradesi olmuştur. Her ne şekilde olursa olsun yukarıda tanımlandığı şekilde güce sahip olanların tiran olduğu, bu biçimdeki yönetimlerin ise bir tiranlık olduğunu belirtmiştir.

Alfieri, çoğunluğun iradesini yansıtmak amacıyla görevli olarak seçilmişlerin; kanunları yorumlamak, değiştirmek veya açıklarından faydalanarak kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmalarını tiranlık yönetimi olduğunu söylemektedir.

“Dolayısıyla bir yönetim, kanunu uygulayanla onu yapan veya kanunu yapanla onu uygulayan aynı kişi olduğu zaman tiranlık olduğu gibi, kanunu

uygulamakla yükümlü olanın, kanunları yapana hiçbir zaman hesap vermediği zaman da mükemmel bir tiranlık söz konusudur.” diyerek yasama, yürütme ve yargı olarak tanımladığımız güçler ayrılığı ilkesinin önemine vurgu yapmıştır.

Peki farz edelim ki yaşadığınız ülkede iktidara sahip olanlar Alfieri’nin bahsettiği yöntemlerle kanunları değiştirmiş ve yaşadığınız ülkeyi bir tiranlığa çevirmiş olsun. Ne yapacağız? sorusu muhtemelen herkesin zihninde canlanan ilk soru olmuştur.

Bu soruyu Yale Üniversitesi Tarih Profesörü olan Timothy Snyder’in “Tiranlık Üzerine” adlı eserinden hareketle ele alacağız. Snyder’in kitabı 2017 yılında yayımlanmış olması sebebiyle bugüne dair yaşananlara önemli ölçüde ışık tutmuş olması da ayrıca değerlidir.

Snyder demokrasilerin kırılma yapıları olduğunu ve kolay bir şekilde istismar edilebileceğini söyler. Tarihin, geçmişle bağ kurmamızı sağladığı ve uyarıcı nitelikte olduğunu vurgular.

Avrupa’da ortaya çıkan demokratik modellerin, 1920’li ve 1930’lu yıllarda artan faşizme yenik düşmüş olmaları, 1940’lara gelindiğinde komünizm düşüncesinin Sovyetlerden Avrupa’ya kadar genişlemiş olmasını, demokrasilerin bir anda çökebilecek kadar kırılma yapıları olduğunu bize göstermektedir.

Snyder; toplumun demokrasiyi, özgürlüğü ve insan haklarını koruma noktasında “Ne yapacağız?” sorusunun cevabını 20 madde ile özetlemiştir.

1- “Peşinen itaat etmeyin.”

Snyder bu başlıkta tiranlığın gücünün büyük kısmını toplumların özgür iradeleriyle teslim ettiğini, 1932 Almanya seçimleriyle Adolf Hitler’e hükümet kurma yetkisi verilmesi sonrası gelişen olaylardan hareketle açıklamaktadır.

2- “Kurumları Koruyun”

Snyder kurumların, toplumun etik değerlerini korumak için önemli olduğunu belirtmiştir ve kurumların kendilerini koruma özelliği olmadığı için toplumun tüm bireylerinin ilgilendikleri kurumlara (gazete, sendika, parti) destek olmaları gerektiğini söyler. Bu başlıktaki bana göre en çarpıcı ifadesi ise, “Kurumların biri bile baştan savunulmazsa diğerleri

de ardı ardına yıkılır” şeklindedir.

3- “Tek Partili Devlet Sisteminden Sakının”

Daha zengin olanın daha özgürce konuşabildiği, dolayısıyla diğer partilere nazaran daha çok oy alabildiği siyasi sıkışmışlık durumunun özetlendiği örnekleri içermektedir.

4- “Dünyaya Karşı Sorumluluklarınızı Üstlenin”

Hayatın politik bir kavram olduğunu savunan Snyder, günlük hayattaki her tercihimizi bir “oy kullanma” eylemine benzetmektedir.

Kötü olan eylemleri görmezden gelmemeyi ve alışmamayı öğütlemekle birlikte bizzat kendimizin ses çıkarıp insanlara örnek teşkil etmemizi önermektedir.

5- “Mesleki Ahlak Değerlerinden Şaşmayın”

Snyder, Otoriterlerin itaatkar memurlara ihtiyaç duyduğunu belirtirken, otoritelerin faaliyetlerinin acımasızlığının ölçüsünü de memurlarının itaatkarlığına bağlar.

6-“Paramiliterlere Dikkat Edin”

Demokrasi ve hukukun üstünlüğünü amaç edinmeyen kişi veya partiler, kendilerini siyasete dahil eden şiddet yanlı örgütler yarattıklarını ifade eden Snyder, bu paramiliterlerin resmi asker ve polislerin arasına karıştıklarında ise artık yolun sonuna gelindiğini ifade eder.

7- “Silahlanmak Zorunda Kalırsanız Bunu Çok İyi Düşünün”

Snyder, otoriter rejimlerde genellikle başkileri protesto etmek isteyen vatandaşları dağıtmakla görevli olan güvenlik kuvvetlerini “silahlanmak zorunda kalan” kişiler olarak değerlendirirken şu cümleyi ekler: “Geçmişin karanlıkları, bir gün kendilerini hiç olmadık işler yaparken bulan polis ve askerle doludur. Hayır demeye hazır olun.”

8- “Diğerlerinden Ayrışın”

Snyder’e göre farklı şeyler söylemek ve farklı şeyler yapmak özgür olmak için birincil kuraldır. Statükonun büyümesini bozacak ve diğer insanların dikkatini

çekerek sizi takip etmesini sağlayacak olan da bu farklı söz ve eylemlerdir.

9- "Dilimize Özen Gösterin"

Kitap okumanın önemini vurgularken, günümüz siyasetçilerinin televizyonları klişelerle doldurmasından yakınan Synder, herkesin söylediği şeyleri bile kendi konuşma tarzımızla söylememiz gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü günlük medyada yer alan sözcükleri sürekli tekrar ederek olaylara geniş çerçeveden bakmamızın mümkün olmadığı aşikardır.

10- "Gerçeklerden Şaşmayın"

Synder, gerçekleri kaybetmenin özgülüğü kaybetmek olduğunu belirtmiştir. Totaliter sistemleri inceleyen Victor Klemperer'in gerçeğin 4 biçimde yok olduğunu ifade eden cümleleri günlük hayatta da karşılaştıklarımızla birebir örtüşmektedir. İlk biçim uydurulan yalanların sanki geçmiş gibi sunulması ve doğrulanabilir gerçeğe karşı açıkça düşmanlık sergilenmesidir. İkinci biçim ise kurgusallığın "sonsuz tekrar" edilmesi arzulanabilir hale getirilmesidir ve Klemperer bu biçimi bir şaman büyüüne benzetmiştir. Üçüncü biçim ise çelişkinin açıkça kucaklanmasıdır. Dördüncü biçim ise yanlış yönlendirilmiş inançtır. Totaliter rejimlerdeki gözlemlerinden hareketle insanların artık "anlamak" yerine "inanmayı" tercih ettiğini tespit etmiştir.

11- "Araştırın"

Yazı yazmak üzerine önemli düşüncelerin aktarıldığı bu başlıkta Synder, araştıran vatandaşları inşa eden vatandaş olarak niteler. Araştıran insanlardan hoşlanmayan liderlerin ise "potansiyel tiran" olduğunu ifade etmektedir.

12- "Karşınızdakilerle Göz Teması Kurun ve Sohbet Edin"

21.yüzyıl boyunca kurulan çeşitli tiranlıklarla baskılar altında yaşayan insanların tamamının sonunda akıllarında kalan tek şeyin, geçirdikleri zor dönemlerde komşularının davranışları olduğunu vurgularken, kimseyi ötekileştirmeden herkese olumlu yaklaşmanın bir nezaket işi değil toplum içinde yaşayan sorumluluk sahibi birey olmanın zorunluluğu olarak nitelemektedir.

13- "Somut Politikalar Uygulayın"

Synder bu başlıkta eylemselliğin önemini vurgularken sosyal medyaya sıkışıp kalan protestoların tiranlıkla mücadele için yeterli olmayacağını ifade etmektedir.

14- "Özel Hayatınız Olsun"

Synder bu başlıkta ağırlıklı olarak büyük siyasi düşünür Hannah Arendt'in düşüncelerine yer vermiştir. Arendt ise totaliterliğin "güçlü devlet" ibaresinden çok özel ve kamusal alan arasındaki yaşam farkın ortadan kalkmış olduğu ortamlar olduğunu belirtmektedir.

15- "Hayırlı İşlere Katkıda Bulunun"

Sivil toplumu desteklemek ve başkalarının da iyilik yapmasını sağlamak özgür bir seçim yapmak için en uygun ortamlardan olmakla birlikte tatmin edici bir duygudur.

16- "Diğer Ülkelerdeki Akranlarınızdan Bir Şeyler Öğrenin"

Özgürleşmek ve yeni deneyimler sahibi olmak için pasaport sahibi olmanın önemine değinen Synder, küreselleşme ile birlikte dünyanın her yerinde benzer problemlerin meydana geldiğinden hareketle gözlemlenme ve dinlemenin önemini vurgulamaktadır.

17- "Sakıncalı Sözcüklere Dikkat Edin"

Synder, aşırılık ve terörizm sözcüklerinin kullanılmasındaki gereken özene dikkat çekerken, vatanseverlik içeren sözcüklerin aldatıcı bir biçimde kullanılmasına ses çıkartılması gerektiğini ifade etmektedir.

18- "Hayal Bile Edilemeyen Gerçekleştiğinde Sakinliğinizi Koruyun"

Synder'e göre çağdaş tiranlık terör yönetimidir. Herhangi bir terör saldırısı olduğunda otoriter rejimler güçlerini kanıtlayabilmek için bu tür saldırıları kendi çıkarlarına kullanabileceklerini unutmamız gerektiğini vurgulamaktadır.

19- "Vatansever Olun"

Vatanseverliğin ne olmadığını uzun uzadıya anlatan Synder, vatanseverlikle milliyetçiliğin aynı anlama gelmediğini de "bir milliyetçi, bizi en kötüsü olmaya teşvik eder ve sonra da bize en iyi olduğumuzu söyler" cümlesiyle ekler. Vatanseverin ise ulusunun daima daha iyiye ve daha ileriye gitmesini isteyen, bunun yanında evrensel değerlere bağlı kalan ve gerçek dünyadan kopuk yaşamayan insanlar olduğunu belirtmektedir.

20- "Elinizden Geldiğince Cesaretli Davranın"

Cesaret belki de totaliter sistemlerde en çok ihtiyaç duyulan özelliklerin başında gelmektedir. Synder bu konuda "hiçbimiz özgürlük uğruna ölmeye hazır değilsek, o halde hepimiz diktatörlük altında öleceğiz" diyerek cesaretin önemine vurgu yapmıştır.

Sonuç Olarak

Synder'in çoğunlukla 1920'lerin 30'ların ve 40'ların Avrupasından örneklerle önerilerini somutlaştırdığı ve günümüz totaliter sistemlerine dair açıklayıcı önerilerini içeren eserinden hareketle; mevcut duruma karşı tepkisiz kalmanın yani bir "kaçınılmazlık politikası" belirlenimin koma halini andıran eski bir politika olduğunu ve

bu eski politikanın yanında gelecek ihtimallerin düşünülmesine engel olacak derece efsanevi bir geçmiş cazibeli hale getiren yani "sonsuzluk politikası" uygulayanların el birliği ile tarihi mahvettiği ortadayken, yeni nesillerin bu tarihten hareketle (ders çıkararak) kendi tarihlerini yazmaları zorunlu hale gelmiştir.

Akademisyen, Prof. Dr. araştırmacı yazar (D. 28 Kasım 1954, Ankara - Ö. 18 Aralık 2002, Ankara).

Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksekokulu (1977) mezunu. Uzun yıllar çeşitli kuruluşlarda basın müşaviri olarak çalıştıktan sonra AÜ Türk İnkılap Tarihi Enstitüsünde yüksek lisans ve doktora yaptı. Aynı yerde öğretim görevlisi olarak yirmi yıl Atatürk ilkeleri ve devrim tarihi dersleri verdi. Kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından, evinin önünde saldırıya uğrayarak öldürüldü.

Türkiye dışındaki Türk topluluklarının yakın tarihi konusunda çalışmalar yaptı. Orta Avrupa ve Balkanlar'da Türk eserleri, Türk azınlıkları ve şehitlikleri konusunda alan çalışmaları yürüttü. 1995-96 yılları arasında BM'nin UNDP projesinde görev alarak Moskova'da Gagauz Türklerinin Latin alfabesine geçiş çalışmalarına danışmanlık hizmeti verdi. Atatürk'ün yurtdışında görevlendirdiği öğretmenler hakkında yaptığı çalışmanın bir bölümünü yayımladı.

Türkiye dışında yaşayan Türk toplulukları, özellikle Kırım Türkleri konusunda çok sayıda makalesi yayımlanmıştır. Kendisi de bir Kırım Türkü olan Hablemitoğlu, Kırım Türklerinin tarihteki önde gelen isimlerinden İsmail Gaspıralı'ya ait geniş bir arşive sahipti. Ayrıca Türkiye'de ve yurtdışında faaliyet gösteren yasa dışı örgütler ve Alman vakıfları ile Avrupa Birliği Uyum Yasaları içinde yer alan vakıflar yasası konularında araştırmalar yaptı, bu konularda yurtiçi ve yurtdışındaki birçok panel ve açık oturuma katıldı. Eşi Prof. Dr. şengül Hablemitoğlu'dur, Kanije ve Uysar adlı iki kız çocuğu vardır.

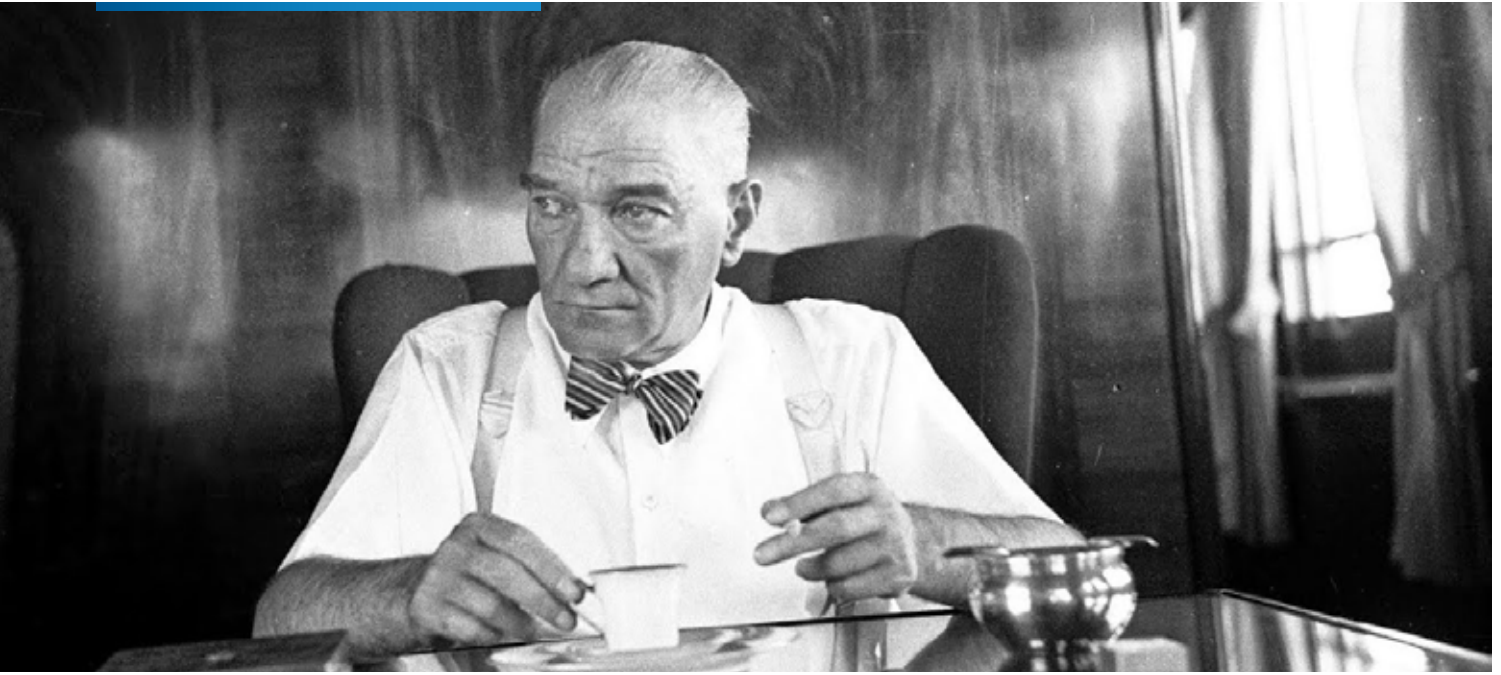

Köstebek

Devrim şehidimiz Necip Hablemitoğlu'nun FETÖ yapılanmasını anlattığı eseri Köstebek aslına bakacak olursak sadece o dönem için değil günümüz içinde anahtar bilgiler taşıyor. Kitaba şöyle bir dikkat verecek olursanız, dış kapağındaki üst başlıkta şöyle bir cümle var: "Pirincin içindeki siyah taştan değil beyaz taştan korkun." Aslında tek başına kitabı rahatça anlatabiliyor size. Kitap FETÖ yapılanmasının nasıl adım adım devlet kademelerine sızdığını anlatmış. Bu sızmaya dur demeye çalışanların cezalandırıldığını, yol verenlerin ise nasıl devlet kademelerinde yükseldiği anlatılıyor. Kitabın içinde bir cümle daha var ki, bu yapılanmaya destek veren devlet adamlarını tam anlamıyla tarif etmiş; Mütareke İstanbul'unun işbirlikçi Osmanlı Devlet adamlarının, ruhları Ankara'da dolaşmakta.

Kitapta FETÖ'nün yargı, emniyet teşkilatı, Türk Silahlı Kuvvetleri ve MİT gibi kilit noktalarda nasıl örgütlendiğini açıklanırken, aklınıza ister istemez günümüz Türkiye'si akla geliyor. Bu yapının kumpas kurarken neleri kullandığı anlatılmış ve önüne geçilemediği (!) için neler doğurabileceği açıkça ifade edilmiş. Hatta Necip Hablemitoğlu kitabının Cumhuriyet Savcıları için "suç duyurusu" niteliği taşıdığını söylesede çok bir şey yapılmamış ve örgütün büyümesine seyirci kalınmış. Hablemitoğlu alınabilecek önlemlere kitabında Teklifler

adı altında yer vermiş. Kitabı bitirdiğinizde Necip Hablemitoğlu'nun neden aramızdan ayrılmak zorunda kaldığı ve o günlerden 15 Temmuz'a giden süreç hakkında düşüncelerinizi daha çok olgunlaştırma fırsatı bulacaksınız.

Dolmabahçe Sarayı, Yaz Aylarının Sonu; 1938

Dolmabahçe Sarayı'nın denize bakan odalarından biri. Duvarlarında mavi zemin üzerine irili ufaklı yıldızlar sarı yaldızla boyanmış, ortada ceviz oymalı bir karyola (bu karyola yerine birinci komadan sonra daha basit olan bir başkası konmuştur) ve komidin, ayak ucunda şezlong, onun karşısında geniş kristal aynalı dolap, odanın denize bakan panjurlu pencereleri önünde mavili Hereke kumaşıyla kaplı, hafif koltuk ve sandalyeler, köşede yastıklı bir sedir. Sofaya çıkan iki kapı arasında bir tuvalet masası, üzerinde Nuri Conker'in Atatürk'e hediyesi olan fosforlu, dört köşe büyücek bir masa saati. Bunun üzerinde yine o sıralarda kendisine hediye edilmiş bir tablo. Bu tabloda arka plânda karlı bir dağ, önde ağaçlıklı orman ve bir düzlükte çimenli bir saha. Sofada bir radyo ve gece gündüz nöbetleşe bekleyen adamlarından biri. Yatak odasının yanındaki pembe salonda ise, daima nöbetleşe bekleyen yakın arkadaşlarından biri veya ikisi.

Son zamanlarda oraya bir defter koydurmıştım. Her günü sihhî durumu kaydedildiği gibi, Atatürk'ün yanına girenlerin, ne kadar müddet yanında kaldıkları da işaret ediliyordu. Çünkü doktorların tavsiyesine göre çok konuşmaması lâzım geliyordu. Daima konuşmak ve dinlemek âdetinde olan bir insan için, bu hal çok sıkıcı oluyordu. Ben her gün gazeteleri okuyor ve hülâsalarını kendisine söylüyordum. Bazen hikâye ve seyahatname şeklinde okuduğum kitapları da anlatıyordum. Meselâ bunlar-

dan bir kısmını anlatır ve yorulmasın diye devamına başka günler devam ederdim. Hastalık günlerinde, günlük havadisler ve ayrıca resmî malûmat kendisine verildikçe O, yeni siyasî ve askeri gelişmeler üzerinde düşünce ve görüşlerini ifade eder ve istikbal için milletçe kuvvetli olmamızı dilerken, dünya sulhunun sarıntıda olduğuna işaret ederek, endişe duyardı. Nitekim onun ölümünden bir yıl sonra ikinci dünya harbi olmadı mı? Bu sıralarda kendisini en çok meşgul eden ve üzerinde hassasiyetle durduğu siyasî hâdise, Hatay meselesi idi. Günler geçtikçe hastalığı ağırlaşmasına ve doktorların katî istirahat şekli üzerinde durmalarına rağmen, O yine umumî meselelerle meşgul olmak, devlet işlerinin normal seyrini takip etmek isterdi. Bir gün Başbakan Celâl Bayar, kendisine ikinci beş senelik iktisadî plân için, izahat vermek üzere gelmişti. Dr. Neşet Ömer beni bularak:

—“Atatürk biraz fazla yoruldu, yanına girseniz de, izahatın bir kısmını başka bir zamana bırakırsanız,” diye rica etti. Ben odaya girdiğim zaman, Atatürk yatağında oturuyor, Celâl Bayar da anlatıyordu. Atatürk bana “Otur ve sen de dinle” dedi. Bir müddet sonra, doktorun tavsiyesini yerine getirmek için müdahale etmek istediğim zaman, sanki karşımda hasta bir Atatürk kalmamıştı. O tamamen memleket işlerine kafasını vermiş, maddî ızdırabını unutmuş bir halde:

—“Biliyorum doktorlar yine istirahat tavsiye etmişlerdir”, dedikten sonra daha sert olarak “Memleketin en mühim ve esaslı işlerini konuşuyoruz, bunlar beni

yormuyor, bilâkis hayat veriyor. Bunları otur da sonuna kadar sen de dinle” dedi. Bütün hastalığına rağmen memleketin yeni inkişaflarını işitmekle dahi, memnun ve müsterih olan bir devlet adamına, vev doktor tavsiyesi olarak dahi, ufak bir müdahalede bulunmuş olmamdan dolayı eza duydum ve sonuna kadar ben de müstefit olarak dinledim. Atatürk, kendiliğinden Başbakana çekilmek için izin verirken, çok müsterih ve tatmin edilmiş bir durumda idi. Celâl Bayar gittikten sonra, bu meseleler üzerinde ve dünya durumu hakkında benimle uzun uzun konuştu.”

—“Dünyanın bir harbe doğru gittiği bu devirde, bizim iktisaden çok daha kuvvetli olmamız lâzımdır” diyordu. Atatürk o gün, bütün bu devlet plânlarının tamamen yapılmış olduğunu görür gibi, sevinç içinde idi. Nitekim, o gün Atatürk'ün tahlil ettiği, geleceğin siyasî ve askerî hâdiseleri ölümünden sonraki senelerde tahakkuk etmiştir.

Kaynak:

Âfet İnan, Atatürk'ten Hâtıralar. Ankara, 1950

düşünüm
İki aylık dijital düşünce ve kültür dergisi